

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Penitenciární péče

Vzdělávání odsouzených ve věznici s dozorem
The Education of Inmates in Prison with
Supervision

Bakalářská práce: 11-FP-KSS-4002

Autor:
Vojtěch Donát

Podpis:

Adresa:
Školní 1191
464 01 Frýdlant

Vedoucí práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
70	9	3	8	41	3

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fařulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Vojtěch DONÁT**
Osobní číslo: **P09000059**
Studijní program: **B7508 Sociální práce**
Studijní obor: **Penitenciární péče**
Název tématu: **Vzdělávání odsouzených ve věznici s dozorem**
Zadávající katedra: **Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky**

Zásady pro vypracování:

Cílem bakalářské práce je charakterizovat vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody v České republice.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat a formulace závěrů.

Základní metoda a technika výzkumu je dotazník

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

- COYLE, A. Řízení věznic v čase změn. Praha: 2004. ISSN 1213-9297.
HAVLÍK, R., KOTÁ, J. Učitelství z pohledu sociálních věd. Praha: Karolium, 1998. ISBN 80-86039-79-2.
KERLINGER, F., N. Základy výzkumu chování. vydání první. Praha: Academia, 1972.
KÝR, A., ŘEHÁČEK, M., GONSA, H. Koncepce rozvoje vězeňství v ČR. vydání druhé. Praha: 1998.
MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUCHTA, J. Základy penologie. vydání první. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-2101248.
PRŮCHA, J. Moderní pedagogika, vydání třetí. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4.
PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky, úvod do studia oboru. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.
UHLÍK, J. F. J. Řezáč - reformátor vězeňství a školství 19. století. vydání první. Praha: 1997.

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Sochůrek, Ph.D.
Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Datum zadání bakalářské práce: 1. dubna 2011
Termín odevzdání bakalářské práce: 27. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. PhDr. Ilona Pešatová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne 22. 4. 2011

Čestné prohlášení

Název práce: **Vzdělávání odsouzených ve věznici s dozorem**
Jméno a příjmení autora: Vojtěch Donát
Osobní číslo: P09000059

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne:

vlastnoruční podpis

Vojtěch Donát

Poděkování

Rád bych poděkoval panu PhDr. Janu Sochůrkovi, Ph.D, za vedení mé bakalářské práce, za odborné připomínky a cenné rady, které vedly ke zkvalitnění předkládaného textu a také za trpělivost a podporu při tvorbě práce. Dále musím poděkovat vedení Vazební věznice Liberec, které mi umožnilo přístup ke zkoumanému vzorku osob, zejména pak Mgr. Martině Malé, která mi průzkum ve VV Liberec zaštitila.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou vzdělávání odsouzených ve věznicích s dozorem. První, teoretická část, se věnuje tematice *Vězeňské služby České republiky* a jejími hlavními cíli. Vymezuje základní rozdělení odsouzených podle vnější diference a způsoby práce s jednotlivými odsouzenými. Dále jsou zde vysvětleny základní pojmy týkající se vzdělávání vězňů, je popsána historie vzdělávání odsouzených a současný stav vzdělávacích systémů, které poskytuje *Vězeňská služba České republiky* – s vymezením jednotlivých vzdělávacích středisek.

Součástí praktické části – navazující na teoretickou – je průzkum, který se zaměřuje na zájem a informovanost odsouzených o vzdělávání, které jim může poskytnout *Vězeňská služba České republiky*.

Pro sběr dat jsem použil metodu kvantitativního výzkumu. V dotaznících rozdaných ve *Vázební věznicí Liberec mě* především zajímalo, kolik odsouzených má zájem o doplnění vzdělávání v průběhu výkonu trestu a zda si toto vzdělávání doplňují z důvodu lepšího uplatnění na trhu práce, je-li je ve vězeňském prostředí dostatek informací o vzdělávacích programech, mají-li odsouzení k těmto informacím přístup a jsou-li informační materiály týkající se vzdělávání odsouzených správně interpretovány. V závěru praktické části byly získané informace vyhodnoceny a byly podány návrhy na zlepšení odsouzených o vzdělávání.

Klíčová slova

vězeňská služba, výkon trestu odnětí svobody, odsouzený, vzdělávací proces, programy vzdělávání, kvalita vzdělávání, informace

Annotation

The bachelor thesis deals with the topic of educating those sentenced to prison. The first, theoretic, part concentrates on the work field of the Prison Service of the Czech Republic and the main goals of this organisation. The convicts are characterised in terms of a basic distinction and the approach to individual cases is examined. Further, basic terminology relevant for the topic of inmate education is explained; the history of education in jail and the present educational system as rea-

lised by the Prison Service of the Czech Republic are reviewed. Special attention is paid to individual educational centres.

The second, practical, part consists of an investigation exploring the interest and the level of information of convicts as regards opportunities to educate themselves by means of the Prison Service of the Czech Republic.

Data for the investigation were acquired by quantitative methods. At the Remand Prison Liberec, convicts were asked to fill in surveys, while the questions obtained concentrated on the following aspects: how many convicts are interested in inmate education; whether they want to educate themselves because they believe this will enhance their chances in the labour market; whether there is information on education at the detention centre ; whether the convicts have access to this information and whether they interpret it correctly.

At the end of the practical part of the thesis, collected data are evaluated and propositions for the improvement of inmate education are made.

Key Words

prison service, sentence of imprisonment, inmate, the process of education, education programme, quality of education, information,

Annotation

Diese Bachelorarbeit befasst sich mit der Problematik von Weiterbildung von Verurteilten in Gefängnishaft. Ihr erster, theoretischer, Teil ist der Thematik des Gefängnisdienstes der Tschechischen Republik und seinen Hauptzielen gewidmet. Die Verurteilten werden mithilfe von äußeren Differenzierungen grundlegend charakterisiert und die Arbeit mit den jeweiligen Verurteilten näher beschrieben. Ferner werden Grundbegriffe zur Weiterbildung von Gefängnishäftlingen erklärt; die Geschichte der Weiterbildung im Gefängnis und das gegenwärtig im Rahmen des Gefängnisdienstes der Tschechischen Republik realisierte Bildungssystem beschrieben, wobei auf einzelne Bildungszentren näher eingegangen wird.

Teil des zweiten, praktischen, Teils ist eine Forschung, die sich auf das Interesse und den Informationsstand von Verurteilten bezüglich ihrer Weiterbildungsmögli-

chkeiten von Seiten des Gefängnisdienstes der Tschechischen Republik konzentriert.

Die Datenbeschaffung für die Forschung wurde mithilfe der quantitativen Methode durchgeführt. An den im Untersuchungsgefängnis Liberec verteilten Fragebögen galt mein besonderes Interesse den Fragen, wie viele Verurteilte sich für Weiterbildung im Verlauf des Haftvollzuges interessieren, ob sie sich wegen besserer Arbeitsmarktchancen weiterbilden, ob ihnen in der Haftanstalt Informationen zu Weiterbildungsprogrammen zur Verfügung stehen, ob diese den Verurteilten zugänglich sind und ob die Informationsmaterialien zur Weiterbildung im Gefängnis richtig interpretiert werden. Zu Ende des praktischen Teils werden die gewonnenen Informationen ausgewertet und in diesem Zusammenhang Vorschläge zur Verbesserung der Weiterbildung von Verurteilten im Gefängnis ausgearbeitet.

DieSchlüsselwörter

der Gefängnisdienst, der Vollzug der Freiheitsstrafe, der Verurteilte, der Ausbildungsprozeß, die Ausbildungsprogramme, die Qualität der Ausbildung, die Information

Obsah

1	Použité zkratky.....	11
2	Úvod.....	12
3	Teoretická část.....	13
4	Vymezení vězeňské služby.....	13
4.1	Činnost vězeňské služby.....	13
4.2	Struktura Vězeňské služby.....	14
5	Penologie.....	15
5.1.1.1	Typy trestů.....	15
6	Výkon trestu odnětí svobody.....	16
6.1	Typy věznic.....	16
6.2	Programy zacházení.....	18
6.2.1.1	Zásady při zpracování programu zacházení.....	19
6.2.1.2	Osoby podílející se na programu zacházení.....	19
7	Realita výchovy a vzdělávání.....	21
8	Základní pojmy z oblasti vzdělávání.....	23
9	Historie vzdělávání odsouzených.....	25
10	Střední odborné učiliště.....	27
10.1	Vznik a vývoj středních odborných učilišť VS ČR.....	27
10.2	Rozvoj Českého vězeňství po roce 1989.....	30
10.3	Zaměření vzdělávání.....	33
11	Vzdělávací střediska Vězeňské služby.....	33
11.1	Vznik vzdělávacích středisek.....	33
11.2	Vzdělávání mladistvých ve VTOS.....	33
11.2.1.1	Vzdělávací středisko Všehrdy.....	34
11.3	Vzdělávání žen a mladistvých žen ve VTOS.....	35
11.3.1.1	Vzdělávací středisko Světlá nad Sázavou.....	35
11.4	Vzdělávání mužů ve VTOS.....	36
11.4.1.1	Školské vzdělávací středisko Heřmanice.....	36
11.4.1.2	Školské vzdělávací středisko Pardubice.....	36

11.4.1.3 Školské vzdělávací středisko Plzeň.....	37
11.4.1.4 Školské vzdělávací středisko Rýnovice.....	38
11.4.1.5 Školské vzdělávací středisko Valdice.....	38
11.4.1.6 Školské vzdělávací středisko Jiřice.....	39
11.5 Vysokoškolské vzdělávání osob ve VTOS.....	40
12 Další vzdělávání vězňů.....	41
13 Pozitiva vzdělávání vězňů.....	42
14 Praktická část.....	44
15 Vznik liberecká věznice.....	44
16 Základní předpoklady.....	45
17 Předpoklad.....	46
18 Použitá metoda.....	46
19 Popis výzkumného vzorku.....	47
20 Vyhodnocení dotazníku.....	47
20.1 Vyhodnocení souboru odpovědí.....	48
21 Vyhodnocení předpokladů.....	57
22 Shrnutí předpokladů.....	57
23 Závěr.....	58
24 Návrh opatření týkající se vzdělávání.....	59
25 Přínos bakalářské práce.....	60
26 Seznam literatury a informačních zdrojů.....	62
27 Seznam příloh.....	66
28 Příloha č. 1 dotazník.....	67
29 Příloha č. 2 dílna praktického výcviku pro odsouzené ve věznici Světlá nad Sázavou.....	70
30 Příloha č. 3 Přehled vzdělávacích aktivit ŠVS.....	71

1 Použité zkratky

ČR	Česká republika
ČRD	časový rozvrh dne
GŘ VS	Generální ředitelství Vězeňské služby ČR
MS	ministerstvo spravedlnosti
NGŘ	nařízení generálního ředitele Vězeňské služby
NVÚ	Nápravně výchovný ústav
OČTŘ	orgán činný v trestním řízení
ODS	odsouzený k výkonu trestu odnětí svobody
ŘVTOS	Řád výkonu trestu odnětí svobody
ŘVV	Řád výkonu vazby
SOU	střední odborné učiliště
ŠVS	Školské vzdělávací středisko
V	věznice
VS	Vězeňská služba
VS ČR	Vězeňská služba České republiky
VT	Výkon trestu
VTOS	výkon trestu odnětí svobody
VV	Vazební věznice
ZVTOS	Zákon o výkonu trestu odnětí svobody
UNV	Ústav nápravné výchovy
SNV	Sbor nápravné výchovy

2 Úvod

Tématem mé bakalářské práce je problematika vzdělávání odsouzených ve věznicích s dozorem, v němž se nachází téměř polovina odsouzených, kteří vykonávají trest odnětí svobody v České republice.

Téma vzdělávání odsouzených jsem si zvolil proto, že pracuji jako strážný ve *Vázební věznicí Liberec* a s odsouzenými se denně setkávám. Zvolené téma mi přinese bližší poznatky z prostředí, ve kterém se odsouzení pohybují. Toto prostředí je příslušníkům vězeňské stráže – na rozdíl od vychovatelů nebo speciálních pedagogů – vzdálenější.

V dnešní době je – v souvislosti se vznikem stále nových technologií a postupů – kladen velký důraz na vzdělávání a rekvalifikaci v různých profesích. Také vězněné osoby mají právo na vzdělání, to je také jedním z bodů *Evropských vězeňských pravidel* (Evropská vězeňská pravidla, s. 28).

Mnoho vězňů má však snížené schopnosti vůle, schopnosti rozhodovací a realizační (Vágnerová, 2007, s. 79), často také sníženou motivaci ke vzdělávání. Proto je jedním z důležitých (a často na jedné straně psychicky náročných, na druhé straně nedocenených ze strany vězňů i laické veřejnosti) úkolů vězeňského personálu podněcovat motivaci vězňů ke vzdělávání.

Zvýšení vzdělání pak může vězněným osobám pomoci při lepším uplatnění na trhu práce po propuštění. Častá situace odsouzených po propuštění je taková, že neseženou práci, mimo jiné i pro nedostatečné vzdělání. To je nutí k obstarání obživy trestnou činností a následným znovu uvězněním. Tento koloběh se neustále opakuje. Můžeme tedy říci, že zvýšení vzdělání je jedním z preventivních opatření, jak se vyvarovat vězení nebo opětovnému uvěznění. (Toto samozřejmě platí jen u některých skupin vězňů, existují – a budou tu existovat – odsouzení, kteří se do vězení vrátí i přesto, že na ně bude působeno podle nejlepších resocializačních opatření.) Zvýšení vzdělání se nemusí vězňům hodit jen po propuštění z VTOS, ale mohou jej využít již ve výkonu trestu, a to při zařazování odsouzených do práce. Jedním z aspektů pro zařazení jedince do pracovního procesu je i patřičná kvalifikace.

3 Teoretická část

Úkolem teoretické části je přiblížit vězeňské prostředí, a to převážně personál podílející se na vzdělávání, dále vymezit úkoly a základní organizační strukturu *Vězeňské služby ČR.*, účelu trestu a moderním pojetí trestu. Krátce zmíníme základní pojmy z oblasti pedagogiky. Další úsek praktické části je zaměřen na historii vzdělávání odsouzených, vznik středního odborného učiliště VS ČR a současný stav poskytovaného vzdělávání vězňům ve VS ČR.

4 Vymezení vězeňské služby

Vězeňská služba České republiky vznikla transformací bývalého *Sboru nápravné výchovy*. VS ČR byla zřízena zákonem české národní rady, a to s účinností od 1. ledna 1993, zákonem číslo 555/1992 *Sb. o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky*. Vězeňská služba má statut ozbrojeného bezpečnostního sboru. V čele Vězeňské služby stojí generální ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti (www. VS ČR).

4.1 Činnost vězeňské služby

Hlavními úkoly *Vězeňské služby* je zajišťování výkonu vazby, výkonu trestu a výkonu zabezpečovací detence odnětí svobody. Dále zajišťuje bezpečnost Ministerstva spravedlnosti, státních zastupitelství a pořádek při výkonu soudnictví. Mezi dílčí úkoly *Vězeňské služby* patří střežení věznic, vazebních věznic a ústavů pro zabezpečovací detenci. V těchto objektech zodpovídá za dodržování zákonných podmínek, které jsou velice specificky nastaveny. Jedním z úkolů VS ČR je povinnost vytvářet pracovní a jinou účelnou činnost pro osoby ve výkonu vazby, výkonu trestu a výkonu zabezpečovací detence (Zákon č. 555/1992 *Sb. o Vězeňské a justiční strážní*, ve znění pozdějších předpisů, § 1,2).

4.2 Struktura Vězeňské služby

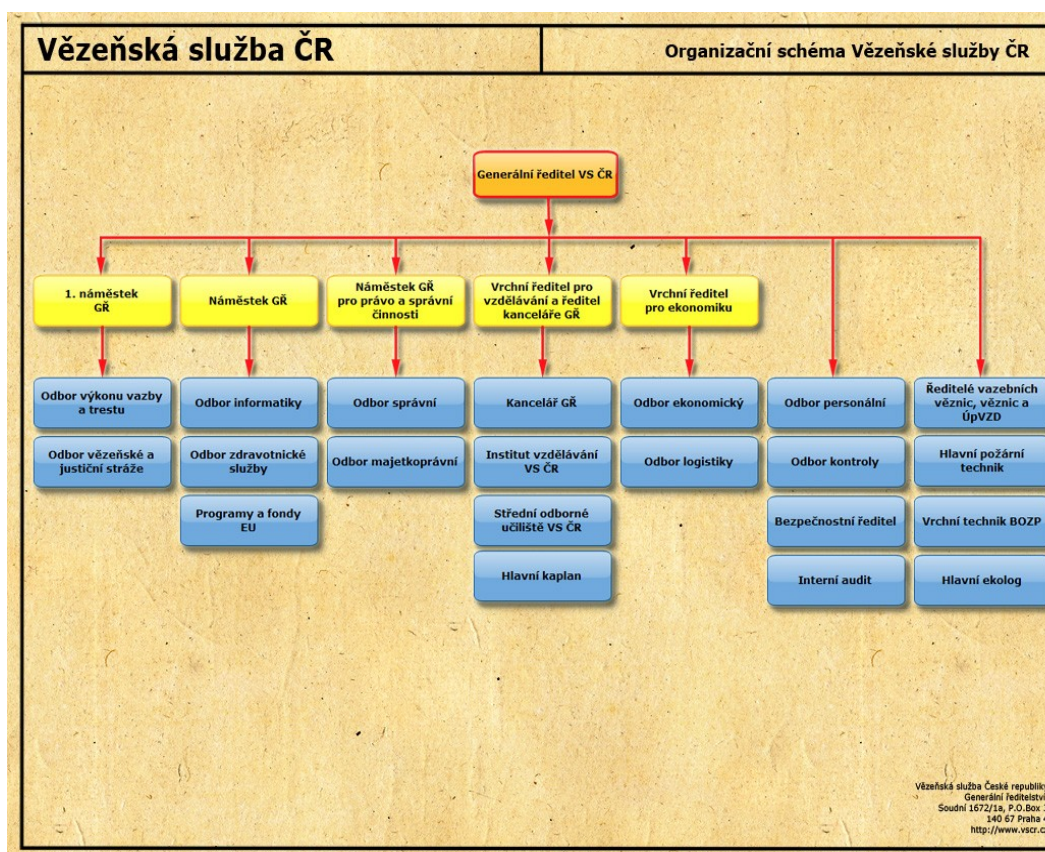
Generální ředitelství – je řídicím orgánem Vězeňské služby, metodicky řídí všechny podřízené jednotky VS

Vězeňská stráž – jejím úkolem je střežení a ochrana objektu VS

Justiční stráž – zajišťuje pořádek a bezpečnost osob v budovách soudů, státních zastupitelství a ministerstva

Správní služba – zajišťuje převážně ekonomickou, zdravotní, vzdělávací, správní činnost

Obr. 1: Organizační struktura VS ČR

Obrázek 1 ukazuje organizační strukturu VS ČR dle nadřízenosti a podřízenosti jednotlivých složek (<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/organizacni-struktura-2/>).

5 Penologie

Penologie je věda o trestu a trestání, která se především zabývá efektivností všech druhů trestů, analyzuje sociálně psychologické procesy, které u trestu ovlivňují pachatele. Penologie se také věnuje výchovným přístupům, jejich působení na odsouzené, možným změnám a efektivnosti aplikovaných postupů. Těmito jevy se zabývá převážně disciplína penitenciární pedagogika a penitenciární psychologie (Černíková 2008, s. 12 – 13).

Penitenciární pedagogika je speciální pedagogická disciplína zabývající se výchovným působením na osoby ve výkonu trestů odnětí svobody. Jejími hlavními úkoly jsou:

- a) využití poznatků z obecné a speciální pedagogiky, které se dají použít k řešení penitenciární výchovy
- b) vlastní výzkum a obohacení informacemi z praxe
- c) vytváření systému výchovy, který se aplikuje do penitenciární praxe
- d) předávání získaných poznatků z praxe do oblasti legislativní a tím působení na pozitivní změnu VTOS (Černíková 2008, s. 12 - 13)

5.1.1.1 Typy trestů

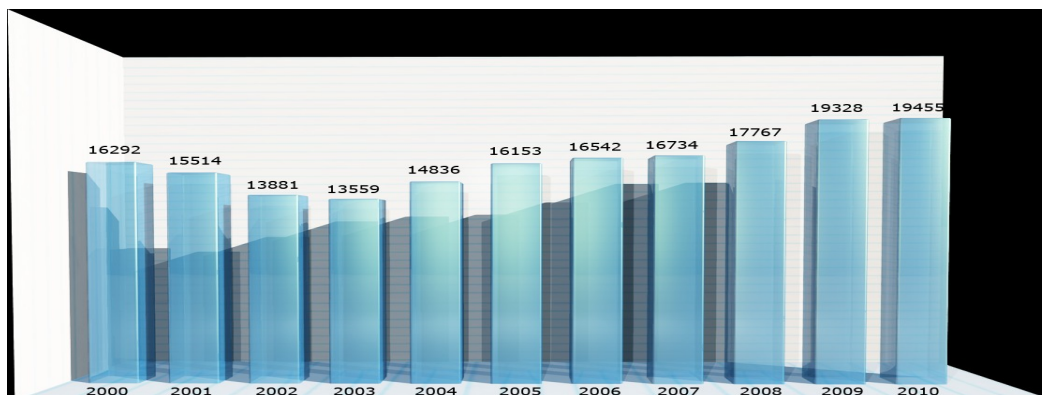
Typy trestů se v průběhu lidského vývoje měnily, a to v závislosti na právním vědomí společnosti, sociálních hodnotách, filozofickém myšlení, a také podle ekonomické a politické situaci. Z hlediska historického vývoje trestu a podstaty trestu můžeme dělit teorie trestu na absolutní, relativní a smíšené. Absolutní teorie měly za úkol pouze potrestání pachatele a tím dosažení spravedlnosti. Podstatou relativní teorie je předcházení trestným činům, trest je tu ochranou společnosti. Smíšené neboli slučovací teorie mají hlavní myšlenku v předcházení trestních činů prostřednictvím prevence (Černíková 2008, s. 25 dle Mezníka, *Základy penologie*).

Starý trestní zákoník (zák. č. 140/1961 Sb.) vymezoval účel trestu jako ochranu společnosti před pachateli trestných činů, dalším účelem bylo zabránit pachateli

v páchání trestné činnosti, působit výchovně na ostatní členy společnosti a nakonec plnil také funkci výchovnou, která měla za úkol společensky působit na osobnost, tak jak bylo potřeba (Zákon č. 140/1961, § 23 trestní zákon ve znění pozdějších předpisů). Kromě účelu trestu rozlišujeme i jeho funkci, která může být odplatná, preventivní, represivní a regulativní. Účelem regulativní funkce je ochrana společnosti před nebezpečným chováním pachatelů. Toho můžeme docílit izolací, odstrašením a korektivní socializací, jež spočívá v takovém zacházení s odsouzenými, které má docílit změny jeho chování (Černíková 2008, s. 27 – 28).

6 Výkon trestu odnětí svobody

Graf 1: Počet osob vykonávající trest odnětí svobody od roku 2000 do roku 2010

Graf 1 ukazuje průměrný vývoj počtu osob vykonávajících trest odnětí svobody v jednotlivých letech, od roku 2000 do roku 2010 (Vybrané ukazatele ve vývoji, GŘ VS ČR, aktualizované 10.12.2011).

6.1 Typy věznic

Věznice se dělí do čtyř skupin podle způsobu vnější ostrahy, jejíž prostředky jsou zpravidla technické, stavebně technické a zabezpečovací. Mají za úkol zabránit vězněným osobám v útěku, získání nedovolených věcí a také k detekci nepovolaných osob zdržujících se v blízkosti střežených objektů nebo zakázaných pásem. Nej přísněji jsou střeženy věznice typu C s ostrahou a D se zvýšenou ostrahou.

Vazební věznice musí mít nejvyšší stupeň zabezpečení. Existují vazební věznice s oddělením pro výkon trestu, jako je například liberecká věznice.

Věznice s dohledem „A“

Jedná se o nejmírnější typ věznice, umísťují se zde ODS za neúmyslné trestné činy (přechyby). Ve věznici se pohybují odsouzení samostatně bez dozoru zaměstnanců VS. Většina z nich pracuje mimo věznici na nestřežených pracovištích. V době osobního volna se mohou odsouzení pohybovat mimo věznici a to zpravidla na vzdělávacích, kulturních, sportovních a jiných akcích. Návštěvy odsouzených se realizují bez dohledu zaměstnance VS a ředitel může jednou za čtrnáct dní povolit ODS v souvislosti s návštěvou opuštění věznice na 24 hodin.

Věznice s dozorem „B“

V tomto typu věznice se ODS pohybují pod dozorem zaměstnance VS. Někteří odsouzení mají povolen volný pohyb po věznici bez dozoru. Do věznice se zařazují ODS, kteří jsou odsouzeni pro úmyslný trestný čin nepřevyšující dva roky nebo jsou odsouzeni za neúmyslný trestný čin a byli již v minulosti trestáni pro úmyslný trestný čin. Odsouzení pracují na pracovištích mimo věznici. Ředitel věznice může povolit pohyb odsouzených i mimo věznici bez dozoru k návštěvám lékaře, zdravotnického zařízení, kulturní akce nebo bohoslužby za předpokladu, že toho nezneužijí. Návštěvy se uskutečňují jako ve věznici typu A. Opuštění věznice na 24 hodin je možné jednou za měsíc.

Věznice s ostrahou „C“

Zde se umísťují ODS za úmyslné trestné činy, kteří nesplňují podmínky pro zařazení do věznice typu B nebo A. Odsouzení se pohybují po věznici pod dozorem zaměstnance VS. Někteří mají po věznici v rámci realizace svých pracovních úkolů volný pohyb. Odsouzení pracují mimo věznici na střežených pracovištích. Návštěvy se uskutečňují pod dohledem zaměstnance VS. Povolení opustit věznici

maximálně na 24 hodin v rámci návštěvy vydává ředitel věznice jednou za dva měsíce.

Věznice se zvýšenou ostrahou „D“

Do věznice typu D se umísťují odsouzení, kteří v posledních pěti letech uprchli z výkonu vazby nebo trestu, nebo jejich trest odnětí svobody převyšuje hranici osmi let a spáchali zvláště závažný trestný čin, jsou odsouzeni k doživotnímu trestu nebo spáchali svůj trestný čin jako členové organizované zločinecké skupiny. (Zákon č. 40/2009, § 56 trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů). V tomto typu věznice se odsouzení pohybují výhradně pod dohledem příslušníka VS, pracovní činnost ODS vykonávají ve věznici a kontroly se provádějí nejdéle po třiceti minutách. Volný pohyb ODS po věznici je zakázán. Návštěvy se uskutečňují pod dohledem příslušníka VS. (Vyhláška MS č. 345/1999, §51 – 54, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.)

6.2 Programy zacházení

Každý odsouzený si volí minimální program zacházení. Úkolem programu zacházení je aktivizace odsouzeného k určité prospěšné činnosti. Náplní programu zacházení jsou zpravidla vzdělávací, pracovní, sociální, speciální, zájmové aktivity aj. Povinnost odsouzených účastnit se alespoň minimálního programu zacházení vymezuje vyhláška ministra spravedlnosti č. 169/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody. U jednotlivých odsouzených se může program zacházení (nebo jeho části) měnit, a to v důsledku změn chování odsouzeného.

6.2.1.1 Zásady při zpracování programu zacházení

Druhy aktivit, které lze zařadit do programu zacházení:

a) pracovní aktivity – jsou běžné práce ve věznici, úklid prostor věznice, odklizení sněhu, práce v kuchyni, zaměstnávání u soukromých subjektů, kteří mají smlouvu s VS

b) vzdělávací aktivity – programy, které poskytuje učiliště VS ČR, nebo které má v programu sama věznice. Mnozí odsouzení těchto programů využívají, aby si doplnili základní nebo učňovské vzdělání ve výkonu trestu z důvodu lepšího uplatnění na trhu práce po propuštění

c) speciálně výchovné aktivity – jsou převážně prováděny speciálními pedagogy a to v rámci skupiny, někdy i individuálně, řadíme sem terapeutické aktivity, psychoterapie, socioterapie apod.

d) zájmové aktivity – do této skupiny patří například sportovní aktivity, tvůrčí činnosti jako je malování, keramika, výzdoba oddílů

e) aktivity podporující utváření vnějších vztahů – činnosti, které mají za úkol rozvíjet osobnost odsouzeného ve směru ke společnosti, se kterou má omezený kontakt, jsou to kontakty s různými veřejnými institucemi (Vyhláška MS č. 345/1999, §36, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů)

(Černíková 2008, s. 153 dle Paukertová, J. Sochůrek, J. *Penitenciární psychologie*).

6.2.1.2 Osoby podílející se na programu zacházení

Psycholog – první z řady odborníků, se kterým se vězněná osoba setká. Hlavními úkoly psychologa je zpracovávání psychologických vyšetření při příjmu ODS nebo OBV a vytváření psychologických posudků během pobytu ve věznici. Dle psychologického posouzení doporučuje psycholog pro ODS program zacházení a zkoumá jeho následnou účinnost na požadované změně, mimo jiné vede průběžné aktivity programu zacházení. (Čepelák 1982, s. 2-8)

Vychovatel – je hlavním vykonavatelem programu zacházení. Prakticky neustále bývá v kontaktu s odsouzeným, většinou má vychovatel na starosti jeden oddíl odsouzených. Vychovatel zajišťuje všechna základní práva odsouzených, má také za úkol motivovat odsouzené k plnění povinností, které jim ukládá program zacházení. Dále se snaží působit na celkový rozvoj osobnosti ODS. Jeho úkolem

je optimalizace vzdělávacího procesu a realizace protidrogové prevence. Spolu s dalšími odborníky vyhodnocuje plnění programu zacházení a přístup jednotlivých odsouzených k naplnění výkonu trestu odnětí svobody.

Speciální pedagog – podílí se na komplexním zpracování programu zacházení, a to speciálně pro každého odsouzeného, a garantuje jeho realizaci, vychází především z poznatků a zpráv psychologa a vychovatele. Má na starosti vedení všech vychovatelů, konzultuje s nimi realizaci programů zacházení, případně jejich změny a posuny jednotlivých odsouzených. Osobně se podílí na programech zacházení jako vedoucí jednotlivých zájmových, vzdělávacích, či výchovných aktivit.

Sociální pracovník – jeho úkolem je poskytování pomoci především v oblasti sociálních vztahů, které mají vězněné osoby ztíženy. Podílí se na hladkém přechodu odsouzených do běžného života. Také pomáhá v oblasti práva a legislativy. Úzce spolupracuje s úřady práce, Českou správou sociálního zabezpečení, s probační a mediační službou ČR, s městskými a obecními úřady, konzuláty, notáři, azylovými domy, armádou spásy apod. (NGŘ 26/2006 ve znění pozdějších předpisů (úkoly občanských zaměstnanců a příslušníku VSČR při zabezpečování VTOS)

Duchovní – i vězeňští kaplani jsou pomocníky v realizaci programu zacházení. (Sochůrek 2008, s. 26).

Přímo ve vzdělávacích střediscích se na vzdělávání podílejí pedagogové a to převážně učitelé odborných předmětů buď jako externisté, nebo jako zaměstnanci VS ČR a dále učitelé odborných předmětů.

7 Realita výchovy a vzdělávání

Již od narození se jedinec setkává s vlivy výchovy a postupně se učí neustále novým věcem, dovednostem, objevuje nové možnosti a limity své osobnosti. Nejprve tyto činnosti probíhají v prostředí rodiny, poté následují školská střediska

jako jsou školky a školy. Na našem rozvoji se podílí i přátelé a kamarádi, partneři, spolupracovníci, dokonce i realita, se kterou se v životě setkáváme (například místo bydliště, okolí našeho domu, uspořádání pracoviště nebo výzdoba ve školní třídě). Do značné míry ovlivňují jedince i genetické předpoklady, které se následnou výchovou a vzděláváním rozvíjí určitým směrem. Každá osobnost jedince se bude utvářet jinak, i kdybychom na ni působili pomocí výchovy a vzdělávání naprosto identicky. To je právě dáno genetickými předpoklady a vrozenými dispozicemi.

Můžeme tedy vlivy, které na osobnost působí rozdělit na *biologické, psychické a sociální*. Biologické lze rozdělit na vnitřní (například dědičné faktory, zdravotní stav jedince atd.) a vnější (např. zpětný vliv biologického prostředí na člověka a společnost). Psychickými vlivy mohou být volní vlastnosti, zájmy, úroveň intelektu, postoje, hodnoty – jsou to tedy psychické vlastnosti, stavy a procesy, které ovlivňují výchovu a vzdělávání. Sociální vlivy utvářejí společně s vlivy biologickými a psychickými konečný obraz výchovného působení, které se s vývojem jedince neustále mění. Můžeme tedy říci, že v procesu zrání a učení se člověk formuje prostřednictvím všech vlivů které na něj působí. (Horák, Kolář 2004, s 6-7)

S výchovou úzce souvisí pojem vzdělávání. Tímto slovem rozumíme souhrn systematických vědomostí, dovedností, postojů, schopností a určitého rozvoje osobnosti, kterého člověk dosáhl cílevědomým vzdělávacím procesem, například ve školách, sebevzděláváním, návštěvou kurzů a jiných vzdělávacích aktivit. Důležité je, aby jedinec naučeným věcem porozuměl, neměl je pouze mechanicky naučené, ale aby je dokázal aplikovat. (Horák, Kolář 2004, s 6-7)

Vzdělávání můžeme dělit do různých skupin a podskupin, ty se ve vzdělávacím procesu různě prolínají. Samotným obsahem učení jsou následující složky: vědomosti, dovednosti. Jejich obsahem jsou konkrétní fakta, které popisují určité skutečnosti, následují určité pojmy, které jsou důležité pro objasnění a pochopení dalších skutečností. Druhým obsahem vzdělávání jsou dovednosti ty navazují na teoretické podklady, nestačí pouze znát, ale k dalším lidským činnostem potřebujeme umět něco víc. Do této kategorie patří sociální učení, učení

poznatkům, senzomotorické, učení řešením.

Třetím obsahem jsou hodnoty, pro člověka je důležité, aby věděl, podle jakých kritérií se má rozhodnout, jak jednat v určitých situacích, zvolit co je správné. Hodnotový systém předurčuje chování jedince, někdy však můžeme pozorovat rozpor v hodnotách a jejich posouzení. Poslední kategorií jsou vlastnosti člověka, které se utváří pomocí předchozích složek společně s genetickými předpoklady (Horák, Kolář 2004, s 28-33).

Pro posouzení výchovy a vzdělávání vězňů je důležitá reflexe jejich minulosti. Velké množství odsouzených je z rozpadlých či neúplných rodin nebo dětských domovů. Těmto dětem, poté co nastoupí do školy, schází společenské základy, které se nenaučily od rodičů nebo primární skupiny, ve níž vyrůstají. Problematicky se začleňují do kolektivu třídy a naopak vyhledávají jedince či skupiny, které se chovají asociálně, porušují stanovená společenská pravidla a normy. Často se z těchto důvodů dostanou do výchovných ústavů, ze kterých utíkají, a následně do vězení. Ne vždy společensky nežádoucí chování způsobuje problém v rodině, negativně může na jedince působit parta vrstevníků, jež ho vtáhne do kriminálního života, nebo porucha chování, která následně přejde do poruchy osobnosti. Mnoho vězňů si neuvědomuje, že se dopouští něčeho společensky nepřijatelného nebo že páchá trestný čin (například z nedostatečné znalosti práva nebo z odlišného hodnotového systému). Důležité je tedy působit na vězněné osoby výchovou a vzděláváním tak, aby se změnily a dokázaly alespoň zčásti žít ve společnosti bez větších excesů. I toto je velký problém, neboť pozitivní působení vězeňského personálu není všemocné a věznění většinu času tráví mezi svými spoluvězni s podobným hodnotovým systémem.

8 Základní pojmy z oblasti vzdělávání

Vzdělávání dospělých je poněkud jiné než vzdělávání dětí a mladistvých a u vzdělávání vězňů jsou podmínky ještě více ztíženy. Pro prosperitu soudobé společnosti jsou také potřeba kvalitní lidské zdroje, abychom tohoto stavu dosáhli, musíme je neustále zlepšovat a prohlubovat, tedy podílet se na jejich rozvíjení. V souvislosti se vzděláváním obecně je důležité zmínit následující pojmy.

Didaktika – pedagogická disciplína, která se zabývá vyučováním a vzděláváním v jednotlivých věkových stupních, zabývá se také obsahem vzdělávání, metodami a organizační formou vyučování (Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 44).

Edukační realita – označuje souhrnně jakýkoli úsek objektivní skutečnosti, v níž probíhají nějaké edukační procesy (Průcha 2000, s. 15).

Edukační proces – činnost lidí, při které se určitý subjekt nebo skupina subjektů učí a jiný subjekt mu učení zprostředkovává (Průcha 2000, s. 15).

Edukační prostředí – prostředí, kde probíhají edukační procesy, mezi zúčastněnými subjekty a jejich psychosociálními vztahy (Průcha 2000, s. 15).

Vzdělávání – v pedagogické teorii se chápe jako proces záměrného a organizovaného osvojování, poznatků, dovedností, postojů, převážně realizované prostřednictvím školního vyučování (Průcha 2000, s. 15).

Vyučování – je proces, který se odehrává ve škole, nebo proces mezi učitelem a žákem, který má vést k učení (Průcha, Walterová, Mareš 2003, s. 288).

Výchova – dle obecného pojetí je výchova určitá činnost, která zajišťuje předávání duchovních informací, v tomto smyslu je výchova hlavní složkou procesu socializace, spočívá v záměrném působení na osobnost jedince (Průcha 2000, s. 14-15).

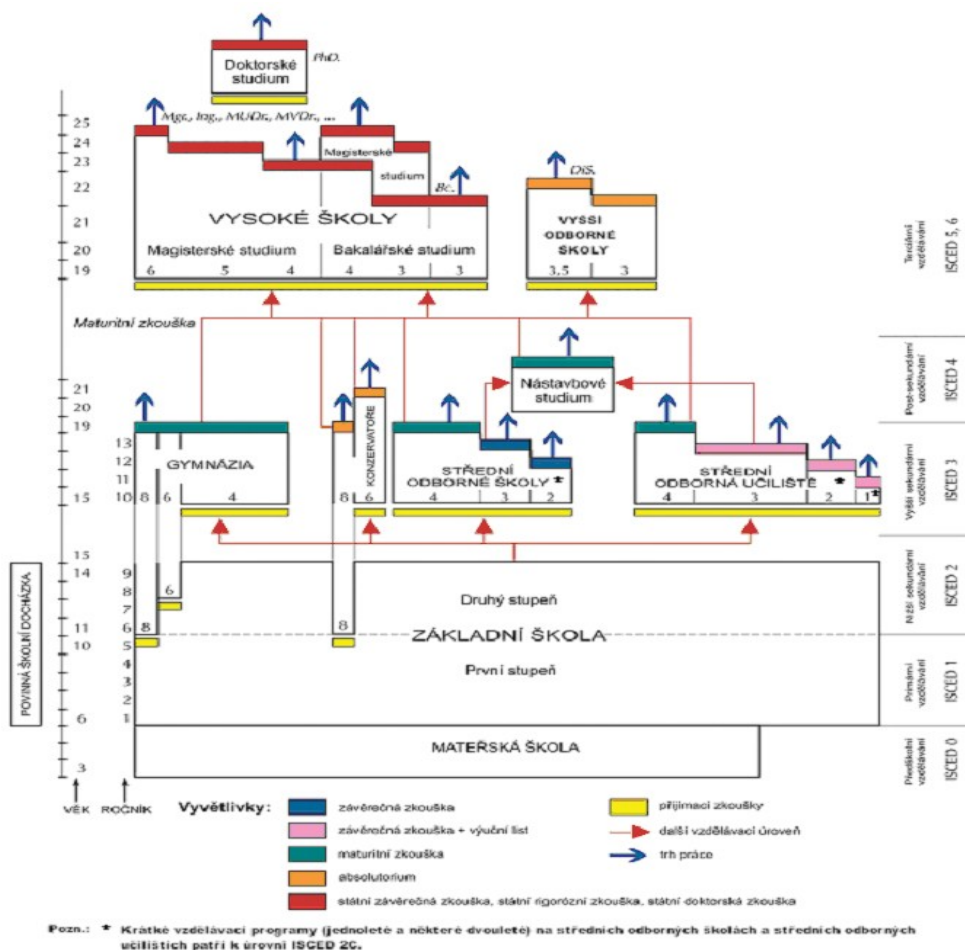
Můžeme si uvést některé cíle výchovy:

- a) příprava na samostatný život
- b) osvojování společenských rolí
- c) příprava k sebevýchově
- d) interpersonální příprava
- e) rozvoj vlastní osobnosti, ale i společnosti
- f) překonání špatných faktorů, dědičnost, negativní působení...
- g) formování osobnosti a zájmů (Horák, Kolář 2004, s 20)

Andragogika – vědní obor, který se ve všech ohledech zaměřuje na výchovu a vzdělávání dospělých (Beneš 2003, s. 13).

Celoživotní vzdělávání – vzdělávání, které není omezeno na určitou etapu lidského života, jedinec si volí zaměření vzdělávání dle vlastních potřeb, potřeb organizace nebo společnosti, toto vzdělávání by mělo probíhat kontinuálně celý život a mělo by se průběžně vyhodnocovat (Psychologický slovník, 2009, s. 687-688). Důležité je, aby se jedinec chtěl vzdělávat i v osobním životě, k tomu může přispět jednak terciální vzdělávání (tím se rozumí každé vzdělávání občana navazující na úplné střední vzdělávání ukončené maturitní zkouškou) a následně další. (Národní program rozvoje vzdělávání v ČR - Bílá kniha s. 63) Dle Rady Evropy je vzdělávání a výchova základním právem vězněného, stejně jako pracovní činnost, sport a odpočinek (Černíková 2008, s. 57).

Obr. 2 Vzdělávací systém v ČR

Obrázek 2 zobrazuje současný vzdělávací systém v ČR (Krebs. 2007, s. 439 – 442).

9 Historie vzdělávání odsouzených

Vývoj vzdělávání u odsouzených prodělal mnoho změn. Ty se převážně odvíjely od aktuální politické situace, ekonomické stability, sociálních podmínek a trendů dané doby. Každé z těchto období vývoje vězeňského školství mělo svoje spe-

cifika, negativa i pozitiva. Vývoj vzdělávání vězňů můžeme sledovat z legislativy, která se v každém období měnila, zlepšovala a doplňovala.

Kořeny vězeňského školství sahají do poloviny devatenáctého století. Již v roce 1851 byla stanovena komise, která měla za úkol sestavit výukový plán vězňů. K sestavení výukového plánu významně přispěl František Josef Řezáč, který byl i významným politikem, spisovatelem, knězem a také pedagogem. Kombinace těchto profesí mu jistě pomohla v prosazování a uplatňování nových metod při vzdělávání vězňů. Sám Řezáč byl umístěn do vězení, kde netrval příliš dlouhou dobu, ale i tak si uvědomil, jaké je to být vězněm. V roce 1847 byl Řezáč kooperátorem na faře svatého Václava na Zderaze při pražské zemské trestnici, kde se mu naskytla příležitost sledovat vězeňské prostředí z velké blízkosti (Uhlík 1997, s.19).

Řezáčovy snahy o výchovné působení ve vězeňství a snahy o zavedení komplexnějších postupů s prvky humanizace do Svatováclavské trestnice byly pro tehdejší vězeňství velký postup, a to i z pohledu dnešní doby. Řezáč podporoval vzdělávání vězeňské populace s pomocí nejnovějších pedagogických postupů té doby a tím chtěl dosáhnout účinnější nápravy již v průběhu trestu. *Na základě zkušeností nabytých v zemské trestnici kritizoval tehdejší převažující důraz na strohé vyučování jednotlivým předmětům bez současné dostatečné polepšující výchovy vězňů, což bylo charakteristické právě pro německý systém, nejen vězeňství, ale i školství* (Uhlík 1997, s. 28). Zdůrazňoval i pospenitenciární péči, věřil, že největší šanci nápravy mají mladiství pachatelé, kteří mají podporu rodiny a dobré zázemí. Věnoval se i prevenci trestné činnosti.

Vývoj vězeňského školství, ale i celkově vězeňství, se zatavil s nástupem druhé světové války roku 1939. Mimo jiné byla touto situací zastavena celá koncepce rozvoje československého vězeňství. Tento stav trval v průběhu celé války. Po skončení války roku 1945 přišla k moci v Československé republice komunistická strana. V této době naše vězeňství příliš nerozkvétalo, začínají se vězňit političtí vězni a následné soudní procesy nejsou nijak příjemné.

10 Střední odborné učiliště

10.1 Vznik a vývoj středních odborných učilišť VS ČR

Počátky středních odborných učilišť VS ČR sahají do počátku sedmdesátých let. Jejich vznik předcházela zákon č. 59 z roku 1965 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody. Tento zákon měl umožnit, aby odsouzení mohli v průběhu trestu získat vzdělání podle svých schopností. V té době se ještě jednalo o ústavy nápravné výchovy, ve kterých se opět začalo s postupným začleněním vzdělávacích aktivit mezi vězně. Základním úkolem tehdejšího školského vzdělávacího střediska bylo realizovat výukové kurzy, které by vedly k doplnění vzdělání v rozsahu základní školy. Ministerstvo školství stanovilo osnovy výuky a stanovilo základní školu, která bude za kvalitu výuky zodpovídat. Tato výuka byla zajišťována převážně z řad příslušníků SNV a z části externími vyučujícími z řad pedagogů. Kurzy byly ukončeny závěrečnou zkouškou a studenti dostali doklad o doplnění vzdělání, na kterém nebylo uvedeno, že dotyčný studoval v průběhu výkonu trestu. Snaha byla o doplnění alespoň základního vzdělání, které mnohým odsouzeným chybělo (Váňa 1998, s. 101).

Ještě koncem osmdesátých let nebylo české vězeňství schopno poskytnout vzdělání odsouzeným ve vlastním školském vzdělávacím středisku. Změnu přinesl až zákon č. 77/1978 Sb. o státní správě a samosprávě ve školství, kdy je ministerstvo školství povinno spolupracovat s ministerstvem spravedlnosti na zabezpečování vzdělávání odsouzených. Je potřeba si uvědomit, že ještě v roce 1980 bylo ve výkonu trestu odnětí svobody více jak 56% odsouzených, kteří neměli žádnou pracovní kvalifikaci.

Odborné vzdělávání odsouzených probíhalo v této době v následujících formách:

Učební obory s vydáním výučního listu Organizace této formy vzdělávání byla velice náročná a přinášela řadu problémů zejména v tom, že se nedařilo organizačně provázat zaměstnání odsouzených žen s učebním oborem a to díky náročné výuce.

Zaučení s vydáním záučního listu – osvědčení (např. v NVÚ Heřmanice, Příbram).

Zvýšení kvalifikace formou kurzů u vyučených (zaučených) odsouzených, kteří pracovali delší dobu na jednom pracovišti.

Zaškolovací a doškolovací kurzy a kurzy technického minima v souvislosti se začleňováním odsouzených do pracovního procesu po nástupu do výkonu trestu odnětí svobody.

(Váňa 1998, s. 4)

Dalším důležitým mezníkem vězeňského školství bylo zavedení pracovní komise v resortu školství, která měla za úkol přinést do vězeňského školství nové postupy vzdělávání. Byla to reakce na žalostný stav vězeňského školství. Komise zřízená ministerstvem školství měla vytvořit instituci pro občany ve výkonu trestu, která by měla patřičné pravomoci, byla zaregistrována a poskytovala vzdělání v dostatečném rozsahu. Z jednání komise vznikl návrh na zřízení středního odborného učiliště a zvláštního odborného učiliště v rámci Sboru nápravné výchovy, které by naplnilo stanovené požadavky.

Úkolem bylo sledovat následující aspekty, které by se daly považovat za nosné pilíře funkčnosti učiliště:

- a) začlenění středního odborného učiliště do struktury škol*
- b) zajištění učitelů a mistrů odborné výchovy, popř. externích pracovníků*
- c) vybavení a údržba učeben, zajišťování učebnic a školních potřeb*
- d) vypracování organizačního řádu podle zásad vydaných ministerstvem školství*
- e) obsah a organizace vyučování v souladu s obecnými předpisy ve školství*
- f) poskytování vzdělání mladistvým odsouzeným v učebních oborech a zvláštních učebních oborech*
- g) studium při zaměstnání odsouzených osob starších 18 let v učebních oborech*

h) organizace kurzů pro doplnění učiva jednotlivých ročníků základní devítileté školy, základní školy a zvláštní školy

ch) krátkodobé kurzy vybraných všeobecně vzdělávacích předmětů

(Váňa 1998, s. 6)

V letech 1982 a 1983 se vybíraly NVÚ, které by měly předpoklady k vytvoření odborného vzdělávání v souladu s novými výchovně vzdělávacími předpisy. Pro školní rok 1982/1983 se předpokládal vznik školského vzdělávacího střediska v Rýnovicích se zaměřením na strojírenskou výrobu, dále ve NVÚ Plzeň, kde se počítalo s podobným zaměřením na obor obráběč kovů, v Příbrami se počítalo se zavedením výuky v oboru hlubinné dobývání a posledním z nově vzniklých školských vzdělávacích středisek bylo v NVÚ Opava, ve kterém se zabývali oborem výrobní konfekce. Ve všech těchto ústavech se mělo postupovat dle nových koncepcí vzdělávání odsouzených a předpokládalo se s dalším rozšíření ŠVS do dalších NVÚ. ŠVS byla zřizována především tam, kde bylo technické zázemí pro jednotlivé obory, dostatek prostoru pro výkon odborných předmětů, kvalifikovaný personál, který prováděl výuku, uvažovalo se i se spoluprací s civilním sektorem, jako byly továrny jednotlivých firem. Ještě v roce 1982 probíhaly kontroly jednotlivých vzdělávacích středisek. Postupně bylo vytvářeno technické zázemí, personální zastoupení pedagogického sboru a prostory pro učebny, které měly pomoci vzniku nových vzdělávacích středisek.

Důležitým datem je den 1. 7. 1983, kdy ministerstvo školství ČSR rozhodlo o zařazení Středního odborného učiliště do struktury školských zařízení s platností od 1. 12. 1983. Byl vydán vnitřní předpis Sboru nápravné výchovy o zřízení SOU pro ODS, v jehož příloze byl organizační řád SOU. Tímto aktem bylo oficiálně zřízeno SOU pro odsouzené a zakončena první etapa budování školského zařízení pro odsouzené (Váňa 1998, s. 6 – 7).

10.2 Rozvoj Českého vězeňství po roce 1989

Změny po roce 1989 se nevyhnuly ani vězeňství. Byly v něm shledány zásadní nedostatky, a to v důsledku stagnace společnosti před rokem 89. Nápravné kroky,

kteřé by vedly k rozkvetu vězeňského školství nešly podniknout ihned. Nejprve se připravila koncepce Českého vězeňství, tvořily se nové zákony, například zákon o vězeňské a justiční strážii nebo zákon o výkonu vazby a trestu. Vývoj vězeňství probíhal v duchu humanizace. Prvními kroky mělo být zmodernizování vězeňských zařízení, zkvalitnění personálu a vytvoření systému zacházení s odsouzenými, ten měl plnit regulativní funkci trestu. Naplnění této funkce nebylo zcela jednoduché, někteří odsouzení byli a jsou negramotní, druhý život vězňů také ztěžuje nápravné působení, problematická je i osobnost odsouzených, která se těžko motivuje a není schopna plnit základní úkoly. Často slabá vůle, kázeňské problémy a nedostatek úsilí Svůj podíl má i přehnaná péče o odsouzené, jejichž život ve věznicii může být až příliš organizovaný. Pro zlepšení dané situace byly stanoveny následující úkoly: V první řadě rozšíření diferenciacie výkonu trestu odnětí svobody, zlepšení selekce odsouzených pro jednotlivé typy zacházení, zpestření programů zacházení, vytvoření propouštěcích oddělení, vytvoření speciálních programů pro specifické skupiny odsouzených. Do těchto programů můžeme zařadit vzdělávací a pracovní aktivity, které by odsouzeným pomohli s uplatněním na trhu práce a zvýšili jejich uplatnění. (Netík 1998, Koncepce rozvoje vězeňství v ČR)

(Volně dle Váňa st. 6 až 8) Po roce 1990 zájem odsouzených o vzdělávání upadal. Některé z věznic, ve kterých byla zřizena vzdělávací střediska, byly využity pro výkon vazby. Jinde přestala spolupráce s civilními institucemi, ve kterých odsouzení vykonávali praxi k oboru. Celkově se snížily počty žáků ve třídách. Postupem času se situace začala zlepšovat, a to zejména se vznikem Evropských vězeňských pravidel. Důležité změny, které bylo nutno učinit:

- *udělit vzdělávání stejný statut jako pracovní činnosti,*
- *realizovat vzdělávání ve všech věznicích,*
- *zřizovat kurzy pro získání nebo rozšíření kvalifikace,*
- *realizovat vzdělávání v rozsahu základní, případně zvláštní školy,*
- *rozšířit a modernizovat nabídku učebních oborů.*

V roce 1990 došlo ke změně legislativy v oblasti zřizování středních odborných učilišť. Zřizovateli jsou nově orgány státní samosprávy. Bylo tedy nutné převést SOU od sboru NV pod ministerstvo spravedlnosti ČR. Avšak způsoby vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody stanovuje ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy v dohodě s ministerstvem spravedlnosti ČR. V roce 1991 byla zřízena mezirezortní komise, která měla předložit návrh ministerstvu školství o dalším vzdělávání ve VTOS. Díky přenesení některých kompetencí z ministerstva školství na ministerstvo hospodářství došlo ke skluzu v předložení návrhu. Ministr spravedlnosti svým nařízením zřídil v roce 1994 střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště a jeho odloučená pracoviště, tedy školská vzdělávací střediska ve věznicích Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Valdice a Všehrady, a následně byl vydán nový organizační řád učilišť.

V důsledku další novelizace zákona musela být na žádost ministerstva spravedlnosti učiliště opět zařazena do sítě škol. Bylo tak učiněno s tvorbou nových předpisů. Jednalo se o zákon č. 139/1995 Sb., kterým se změnil zákon 565/1990 Sb. O státní správě a samosprávě. Podle tohoto zákona musí být školy umístěny v působnosti jednoho školského úřadu. Vzdělávání vězňů je specifické, a tak ministerstvo spravedlnosti rozhodlo o udělení výjimky. Na tomto základě jsou zařízení SOU oprávněna vydávat platná vysvědčení a výuční listy stejně jako jiné školy.

SOU bylo zřízeno jako jedna škola, která sdružovala tři typy škol:

- 1) Střední odborné učiliště, kde se vyučují obory pro úspěšné absolventy základních škol.*
- 2) Učiliště, kde se v učebních oborech vzdělávají žáci, kteří základní školu ukončili v nižším než 9. ročníku, nebo 9. ročník nedokončili úspěšně.*
- 3) Odborné učiliště, kde se v učebních oborech s upravenými učebními osnovami vzdělávají žáci ze zvláštních škol. (Váňa 1998, s. 8 - 9)*

Dalším důležitým okamžikem ve vězeňském školství byl rok 2006, kdy od 1. 9. 2006 nebylo Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště v rejstříku škol

a školských zařízení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, bylo vymazáno. Tímto rozhodnutím došlo ke skutečnosti, že pedagogičtí pracovníci vzdělávacích středisek přestali být pedagogy a to dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících. Zásadní bylo pro školská střediska to, že nemohla vydat platné dokumenty o absolvování studia

(http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701PC_8411_number1=563/2004&PC_8411_l=563/2004&PC_8411_ps=10#10821).

Na tuto skutečnost reagoval ministr spravedlnosti, jenž dne 30. 1. 2007 vydal nařízení číslo 1/2007, kterým zřídil školu pro osoby ve výkonu vazby nebo trestu odnětí svobody s názvem Střední odborné učiliště. Střední odborné učiliště je samostatnou jednotkou VS ČR. Ředitel SOU je dislokován v Praze, odkud řídí odloučená pracoviště, která jsou umístěna ve věznicích Opava, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady a Jiřice. Současně s nařízením ministra spravedlnosti č. 1/2007 byla podána žádost k ministerstvu školství o zaplacení Středního odborného učiliště do rejstříku škol a školských zařízení ČR, ke kterému došlo dne 1.3.2007.

Hlavní úkoly SOU:

- 1) příprava pro výkon povolání a odborných činností v učebních a studijních oborech;*
- 2) doplnění základního vzdělání v kurzech pro získání základního vzdělání;*
- 3) doplnění nebo rozšíření kvalifikace ve vzdělávacích kurzech. (Nařízení ministra spravedlnosti č. 1/2007)*

10.3 Zaměření vzdělávání

- a) vzdělávání žen
- b) vzdělávání mužů
- c) vzdělávání mladistvých

11 Vzdělávací střediska Vězeňské služby

11.1 Vznik vzdělávacích středisek

Vzdělávání je poskytováno odděleně tak, aby byly splněny zákonné podmínky výkonu trestu odnětí svobody. Dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky a zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání bylo zřízeno ministryní spravedlnosti střední odborné učiliště pro osoby ve výkonu trestu, nebo výkonu vazby dnem 27. 11. 2009. V současné době (9. 9. 2011) Vězeňská služba disponuje osmi samostatnými školskými jednotkami. Sídlo učiliště se nachází v Praze.

Učiliště zajišťuje vzdělávání u následujících kategorií:

- odsouzení mladiství a osoby věkem blízké mladistvým,
- odsouzené ženy a mladistvé ženy,
- odsouzení muži.

11.2 Vzdělávání mladistvých ve VTOS

Mladistvým je při vzdělávání věnováno více pozornosti než u dospělých. Je to dáno nízkým věkem a větší možností se ještě mnoho naučit, a tak získat lepší uplatnění na trhu práce. Jak již řekl Řezáč, u mladistvých je daleko větší šance nápravy, k čemuž pozitivně přispívá vzdělávání, které je může naučit – mimo jiné – „jak se správně chovat“. Na vzdělávání mladistvých pamatuje i zákon výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb., který říká, že: *„Účelem výkonu trestu u mladistvého je především vychovat ho v řádného občana, a to též se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí, z něhož pochází. Ve výkonu trestu je nutno řádným pedagogickým vedením zajistit výchovu mladistvého a jeho přípravu na budoucí povolání.“* (Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů)

11.2.1.1 *Vzdělávací středisko Všehrdy*

Věznice Všehrdy je v České republice jediná, která se svou profilací zabývá vzděláváním mladistvých a osob věku jim blízkých. Je to také jediná věznice, kde tyto osoby vykonávají trest odnětí svobody. Dříve probíhalo vzdělávání mladistvých odsouzených ve věznici Opava, protože se však tato věznice rekonstruovala pro nový typ ochranného opatření, kterým je zabezpečovací detence, bylo vzdělávání mladistvých v 2009 přesunuto právě do Všehrd. (Věznice Všehrdy - vzdělávání)

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

učební obory:

- sadovnické a květinářské práce,
- stavební výroba,
- provoz společného stravování,
- strojírenská výroba,
- elektrotechnická výroba,
- zpracování dřeva,
- malířské a natěračské práce.

(délka všech učebních oborů je dva roky a všechny jsou určeny pro mladistvé odsouzené, kteří jsou zařazeni do věznic typu A a B)

kurzy: ŠVS Všehrdy poskytuje mnoho vzdělávacích kurzů, jejichž délka je přibližně pět měsíců, tyto kurzy se zaměřují na zpracování dřeva a kovů, stavební výrobu a další.

11.3 *Vzdělávání žen a mladistvých žen ve VTOS*

11.3.1.1 *Vzdělávací středisko Světlá nad Sázavou*

Vzdělávání odsouzených žen a mladistvých žen se realizuje ve věznici Světlá nad Sázavou. Vzdělávací programy jsou určeny pro ženy, které jsou zařazeny do věznice s dozorem a do věznice s ostrahou. Toto školské vzdělávací středisko vzniklo

v roce 2001 a od roku 2008 je součástí SOU, které má sídlo v Praze. Na výuce se podílejí mistři odborného výcviku, pět stálých a čtyři externí učitelé. Věznice má smlouvu o vzdělávání odsouzených i s jinými subjekty, jako je SČMSD v Humpolci a s Masarykova univerzita v Brně. (Věznice světla nad Sázavou – výkon vězeňství - vzdělávání)

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

učební obory:

- výroba konfekce.

(studium probíhá v délce dvou let formou denního studia)

kurzy: Toto vzdělávací středisko disponuje velkým množstvím vzdělávacích kurzů, délka kurzů je v rozpětí třech až deseti měsíců. Kurzy jsou určeny zpravidla pro odsouzené s kratšími tresty. Výuka probíhá v rozsahu 21 týdně. Pro příklad jsou uvedeny některé kurzy:

- základní škola;
- praktická rodinná škola,
- kuchařské práce,
- základy výpočetní techniky,
- základy gramotnosti,
- kurz tvůrčího psaní,
- právní minimum.

11.4 Vzdělávání mužů ve VTOS

11.4.1.1 Školské vzdělávací středisko Heřmanice

ŠVS Heřmanice je poměrně nové, bylo přesunuto z věznice Opava v říjnu 2009 s veškerým personálem. Přesun vzdělávacího střediska probíhal poměrně rychle, aby se mohla výuka zahájit v roce 2009. Namísto vzdělávacího střediska byl

v Opavě zřízen výkon zabezpečovací detence. V říjnu 2009 bylo zařazeno do vzdělávacího procesu 40 odsouzených mužů. V roce 2010 se rozšířily prostory pro vzdělávání. Kvůli nedávnému stěhování poskytují Heřmanice pouze kurzy vzdělávání. Trvání obou kurzů je 16 až 18 týdnů, výuka probíhá denní formou a je jak praktická, tak teoretická. (Věznice Heřmanice – školské vzdělávací středisko)

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

učební obory:

- elektronická výroba

kurzy: ŠVS Heřmanice poskytuje aktuálně čtyři kurzy, tři z nich jsou pro mladistvé a jeden z nich je pro ženy.

- dělník v elektrotechnice,
- zámečnické práce,
- základy práce na PC,
- praktický rodinná škola. (pro ženy ve VTOS A a B)

11.4.1.2 Školské vzdělávací středisko Pardubice

Historie vzdělávání této věznice sahá do počátků 20. století. V rámci humanizace a nových způsobů zacházení s vězni byly ve věznici zřizovány dílny, ve kterých se trestanci učili novým dovednostem, například v oborech krejčovství, kolářství, bednářství, výroba sáčků, čalounictví a výroba kartáčů. Počet vězňů, kteří se mohli takto vzdělávat, se pohyboval od sta do pěti set, podle uložených trestů a počtu odsouzených. Do této věznice se umísťovaly také ženy v poměrně hojném počtu a prakticky všech diferenciacních skupin tehdejší i této doby. Od roku 1998 až do roku 2004 docházelo k postupnému přesouvání žen z pardubické věznice, tím se také měnila profilace vzdělávání. (Věznice Pardubice – historie věznice)

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

učební obory:

- výroba konfekce
- práce ve stravování
- šití prádla

(učební obory jsou v délce trvání dvou let, probíhá denní formou a je určen pro muže zařazené do věznice typu B a C)

kurzy: Vzdělávací středisko Pardubice disponuje velkým množstvím vzdělávacích kurzů, délka se pohybuje kolem deseti měsíců. Jsou jimi kurzy základního vzdělání, výtvarného zpracování keramiky, kurz anglického jazyka a další.

11.4.1.3 Školské vzdělávací středisko Plzeň

Věznice zajišťuje vzdělávání mužů, kteří jsou zařazeni do věznice s ostrahou a do věznice se zvýšenou ostrahou. Hojně je využíván obor zámečnick. Poskytuje se zde i vzdělávání mladistvých obviněných, a to v oblasti doplnění základního vzdělávání. Stejně možnosti mají i obviněné mladistvé ženy.

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

učební obory:

- zámečnick.

(učební obor je v délce trvání tří let, probíhá denní formou a je určen pro muže zařazené do věznice typu C a D)

kurzy: Vzdělávací středisko poskytuje mnoho kurzů s velkým rozpětím. Velká část kurzů je pro odsouzené muže se zařazením do věznice typu C, další kurzy jsou pro mladistvé obviněné ženy a pro mladistvé obviněné muže. Délka kurzů je tři až deset měsíců. Mezi zajímavé kurzy patří český jazyk pro cizince nebo kurz pro pogramotné.

11.4.1.4 Školské vzdělávací středisko Rýnovice

Vzdělávací středisko v Rýnovicích má také dlouholetou historii, jeho počátky sahají do roku 1981, na podnět jednání pracovníků ministerstva školství a pracovníků Sboru nápravné výchovy dalo základ vytvoření výchově vzdělávacího systému v podmínkách vězeňství. V roce 1983 se začaly v Rýnovicích vytvářet třídy, zázemí pro učitele a dílny odborného výcviku pro odsouzené, bylo potřeba kvalitní zázemí a odborný personál. Již od počátku se ŠVS zaměřovalo na technické obory jako je strojírenství. V dnešní době úspěšně dokončí učňovské obory přibližně 30 a 40 učňů, jejich úspěšnost je 90%. (Věznice Rýnovice – vzdělávání odsouzených)

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

učební obory:

- obrábění kovů,
- obráběč kovů.

(učební obor obrábění kovů je v délce trvání dvou let, zatím co učební obor obráběč kovů je v délce trvání tří let, výuka probíhá denní formou a je určeno pro muže zařazené do věznice typu B a C)

kurzy: Délka vzdělávacích kurzů je od čtyř do osmi týdnů. Mezi nejznámější patří CNC obrábění, knihař, kurz tvorby webových aplikací. Kurzy jsou určeny pro odsouzené muže se zařazením do věznice typu B a C.

11.4.1.5 Školské vzdělávací středisko Valdice

ŠVS Valdice bylo zřízeno 1. dubna 1983. V tomto roce vznikala i jiná vězeňská vzdělávací střediska. I když bylo zázemí pro budoucí studenty zajištěno, jejich výběr byl obtížný. V roce 1983 nastoupilo 26 studentů do učebního oboru strojírenská výroba. Dále si mohli odsouzení doplnit základní vzdělání v rozmezí 1. až 4. třída. Po roce 1989 se možnosti vzdělávání značně snížily, v roce 1990 nastoupilo ke studiu 11 studentů a pouze pět z nich studium dokončilo. Ke stabilizaci došlo až v roce 1995, kdy došlo ke změně oborů výuky. V dnešní době poskytuje

toto vzdělávací středisko širokou nabídku vzdělávání. (Věznice Valdice – zaměstnávání odsouzených)

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

maturitní studia:

- ekonomika a podnikání,
- gymnázium

(maturitní studia jsou určena pro odsouzené zařazené do věznice typu C formou dálkového studia a to v trvání v délce tří let pro ekonomiku a podnikání, o délce čtyř let pro gymnázium)

učební obory:

- obrábění kovů,
- obráběč kovů.

(učební obor obrábění kovů je v délce trvání dvou let, zatím co učební obor obráběč kovů je v délce trvání tří let, výuka probíhá denní formou a je určeno pro muže zařazené do věznice typu C a D)

kurzy: Kurzy jsou určeny pro muže zařazení do věznice typu C a D. Kurzy jsou v trvání od jednoho do deseti měsíců. Mezi základní kurzy může uvést kurz knihař, svářečské kurz, či přípravný kurz k maturitnímu studiu.

11.4.1.6 Školské vzdělávací středisko Jiřice

Vzdělávací středisko v Jiřicích bylo slavnostně otevřeno dne 5.9.2011 za přítomnosti zřizovatele SOU Mgr. Bc. Jana Beeara a dalších zaměstnanců z VS ČR. Učiliště nabízí odsouzeným zvýšení kvalifikace v oborech malíř a lakýrník a malířské a natěračské práce. Výuka je poskytována formou denního studia. Úspěšní absolventi obdrží výuční list z oboru, který si zvolili. Prozatím je do školního roku 2011/2012 přijato 43 studentů, přičemž kapacita oborů je 60 studentů. Podmínkou pro uchazeče je délka trestu převyšující alespoň dva roky a ukončené základní

vzdělání. Nerozhoduje, zda je odsouzený v typu věznice s dozorem nebo s ostrahou. (Věznice Jiřice – zahájení provozu SOU)

Seznam vzdělávacích aktivit, které poskytuje ŠVS

učební obory:

- malíř, lakýrník
- malířské a natěračské práce

kurzy:

(učební obory jsou poskytovány odsouzeným, kteří jsou zařazeni do věznice typu B a C)

Přehled vzdělávacích aktivit organizovaných SVŠ Vězeňské služby nalezneme v příloze č. 3

11.5 Vysokoškolské vzdělávání osob ve VTOS

V dnešní době se nároky na vzdělání zvyšují, stále častěji se středoškolské vzdělání považuje za nedostatečné, a to i pro výkon dříve běžných povolání. Je zřejmé, že i někteří odsouzení mají potřebu vysokoškolského vzdělání, které se jim snaží VS ČR zajistit. Vysokoškolské vzdělávání jim poskytuje Masarykova univerzita v Brně. Studium se zaměřuje na výuku ekonomických oborů. Toto vzdělávání se poskytuje v rámci projektu EPLLA – Engaging of Prisoners in Life-Long Learning Activities (Zapojení vězňů do aktivit celoživotního vzdělávání) a probíhá formou celoživotní výuky, na které ve třetím ročníku navazuje kombinované studium. Odsouzení musí být umístěni ve věznici Brno, odsouzené ženy ve věznici Světlá nad Sázavou. Cena školného je přibližně 20 000 za semestr. Odsouzení, kteří již mají vysokoškolské vzdělání, nejsou do programu přijímáni. (Věznice Světlá nad Sázavou – vzdělávání vězňů)

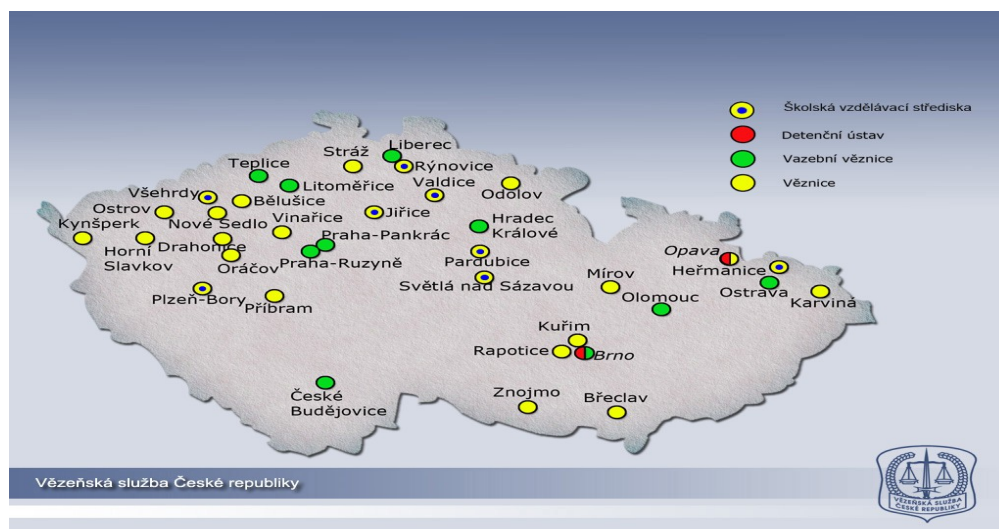
Požadavky:

- kladné hodnocení a doporučující stanovisko kmenové věznice a komise ředitele VVaÚpVZD Brno (Vazební věznice a ústav pro výkon zabezpečovací detence Brno)
- dobrý zdravotní stav z důvodu pracovního zařazení
- zařazení v dozoru nebo ostraze
- odsouzený nesmí být zařazen dle NGR č. 82/2006

12 Další vzdělávání vězňů

Dle NMS č. 1/1994 Sb., čl. 7 má za úkol vedoucí oddělení výkonu vazby či trestu zajišťovat další vzdělávání vězňů. Jedná se převážně o ty věznice a vazebních věznicích, kde nejsou zřízena ŠVS. Vedoucí oddělení zajišťuje vzdělávání pomocí odborných zaměstnanců věznice nebo externistů. Jedná se především o doplňování základního vzdělání obviněných a odsouzených. Také to mohou být různé kurzy či kroužky, které mají za úkol učit společenským normám. Odborníci, kteří toto vzdělávání zajišťují, jsou převážně speciální pedagogové, pedagogové volného času, vychovatelé, ale i další – například psychologové. Liberecká věznice nabízí ve vnitřním řádu pro obviněné tyto vzdělávací programy: sociálně právní poradenství, osvojení základní gramotnosti, právní minimum, zdravotní, přírodní a historické zajímavosti.

Obr. 3: Věznice ČR, ve kterých jsou zřízena vzdělávací střediska

Obrázek 3 ukazuje rozmístění vzdělávacích středisek VS ČR (Modifikovaná tabulka z [www. VS ČR](http://www.VS.CR), aktualizováno 10.12.2011).

13 Pozitiva vzdělávání vězňů

Vězněné osoby se toho naučí ve vězeňském prostředí mnoho, převážně to jsou věci pro společnost nežádoucí, jako jsou nové způsoby páchaní trestné činnosti, navázání kontaktů s dalšími vězni, zdokonalování se v páchaní trestné činnosti atd. Ve vězení se však lze naučit i kladným hodnotám, které vězně obohatí a pomohou jim v dalším životě „být lepším člověkem“. Vězňů, kteří se chtějí naučit něčemu novému nebo kteří chtějí využít svoje schopnosti a znalosti pro dobrou věc, však není mnoho.

Vězeňský personál může na vězně pozitivně působit i pouhým rozhovorem s nimi. Samotné vzdělávání může vězněné osoby obohatit o nové dovednosti, vědomosti a informace. Zvláště užitečné může být v případech, pokud nemá jedinec základní vzdělání nebo pokud mu schází znalosti potřebné k uplatnění v dnešní společnosti. Některé odsouzené posune vzdělávání k lepším pracovním příležitostem po propuštění. Vězni, kteří se vzdělávají, mají menší prostor pro páchaní

zakázaných činů. Má-li vězeň snahu vzdělávat se, může k této okolnosti přihlídnout i soud v případě, pokud odsouzený žádá o podmíněčné propuštění.

14 Praktická část

V teoretické části práce jsme se věnovali základnímu rozdělení Vězeňské služby ČR, vysvětlili jsme účel programů zacházení a vyjmenovali jsme osoby, které se na programech podílí. Definovali jsme pojem vzdělávání a vymezili jeho historii u osob ve výkonu trestu. Předstřeli jsme rozdělení a funkci vzdělávacích středisek VS ČR a každé jsme blíže popsali.

Praktická část se zabývá konkrétními možnostmi vzdělávání, které může odsouzeným nabídnout VS ČR pomocí vzdělávacích aktivit, které poskytují jednotlivé vězňice a Střední odborné učiliště VS ČR. Je potřeba zjistit, zda odsouzení využitím získaných dovedností přispějí k vlastnímu rozvoji a zlepšení uplatnění se ve společnosti. Podstatný je také zájem odsouzených o vzdělání, v tomto ohledu je důležitá také motivace okolí, především osob podílejících se na reedukaci.

Podstatou průzkumu je zmapovat aktuální situaci vzdělávacího systému ve Vazební věznici Liberec, a to převážně informovanost odsouzených o možnostech vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody, jejich zájem o vzdělávání ve výkonu trestu. Důraz je dán také na následná opatření směřující k řešení pedagogických a resocializačních problémů.

15 Vznik liberecká věznice

Budova liberecké věznice je cihlová stavba, byla postavena roku 1877 podle plánu stavebního rady Johana Kaura. Prošla mnohými rekonstrukcemi, největší po roce 2000, kdy se navyšovaly ubytovací kapacity a věznice se modernizovala podle novodobých požadavků. Ubytovací místa u osob ve výkonu vazby vzrostly na 123 míst a u výkonu trestu na 259 míst. Přes nutné modernizační zásahy si věznice zachovala svůj starobylý ráz. V letech 1958 až 1966 byla budova využívána zčásti jako archiv, v druhé části budovu se nacházel Okresní a Krajský liberecký soud. Dříve se ve věznici vykonával pouze výkon vazby. Jen hrstka odsouzených, která zde byla umístěna, měla zajistit chod věznice (např. uklízení, vaření pro za-

městnance a ostatní vězně, praní prádla a podobně). Dnes je z celkového počtu vězňených ve Vazební věznici Liberec 75% ve výkonu trestu odnětí svobody. (<http://www.vscr.cz/vazebni-veznice-liberec-79/>)

V současné době se klade velký důraz na vnitřní i vnější bezpečnost věznice. Vnější bezpečnost je ztížena umístěním objektu v centru Liberce. Ztíženy jsou i rekonstrukce budovy, a to kvůli jejímu historickému původu. Liberecká věznice je strategicky důležitá, neboť je jedinou vazební věznicí v libereckém kraji, jsou zde umístěovány všechny osoby, které jsou v tomto regionu zadrženy, pokud zájmy OČTŘ nestanoví jinak. Prostory věznice jsou omezeny, proto by zde vzdělávací středisko pro odsouzené vznikalo jen s velkými obtížemi. V prostorách věznice však můžeme najít kulturní místnost, keramickou dílnu, tělocvičnu a terapeutické koutky, kde se vězňům poskytují výchovně vzdělávací či sportovní aktivity

16 Základní předpoklady

Cílem průzkumu je potvrzení, či vyvrácení několika myšlenek, které se významně dotýkají systému vzdělávání. Systémem vzdělávání rozumíme všechny kurzy, učební obory, maturitní studia a vysokoškolská studia, která poskytuje Vězeňská služba České republiky. Do této kategorie lze také zařadit vzdělávací aktivity, které poskytují jednotlivé věznice v rámci vlastních možností. Některé předpoklady průzkumu vznikly z rozhovorů s odsouzenými, kteří si stěžovali na celkovou špatnou dostupnost vzdělávání odsouzeným, špatné informace o vzdělávacích aktivitách a nedostupností vzdělávacích programů.

Základními předpoklady jsou:

- 1) Prvním předpokladem je zájem odsouzených o doplnění vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody ve vzdělávacím systému Vězeňské služby České republiky.
- 2) Druhým předpokladem je využití získaných znalostí a dovedností z programů vzdělávání v uplatnění na trhu práce po propuštění.
- 3) Třetím předpokladem je informovanost odsouzených o možnostech dalšího vzdělávání ve výkonu trestu odnětí svobody.

17 Předpoklad

Předpoklad č. 1

Podle rozhovorů s vězni předpokládáme, že nejméně 40% odsouzených si chce zvýšit svoje vzdělání v průběhu VTOS v programech vzdělávání organizovaných Vězeňské služby.

Předpoklad č. 2

Podle rozhovorů s vězni předpokládáme, že více jak 55% vězňených osob si myslí, že účast v programech vzdělávání jim pomůže při uplatnění na trhu práce po propuštění.

Předpoklad č. 3

Předpokládáme, že nejméně 50% odsouzených má základní informace o programech vzdělávání, které organizuje Vězeňská služba.

Předpoklad č. 4

Předpokládáme, že více jak 70% dotazovaných odsouzených ví o všech možnostech vzdělávacích aktivit, které jim poskytuje Vězeňská služba.

18 Použitá metoda

Potřebná data a potřebné informace jsem získal od odsouzených pomocí dotazníku vlastní konstrukce. Metodu dotazníku jsem si vybral, neboť byl zkoumaný vzorek poměrně velký. Z důvodu srozumitelnosti a správného pochopení dotazníku odsouzenými jsem volil v dotazníku převážně uzavřené otázky, typu a, b, c, některé otázky byly polouzavřené. Dotazník obsahuje patnáct otázek. Při rozdávání dotazníků odsouzeným jsem spolupracoval s vychovateli jednotlivých oddílů. Odsouzení měli na vyplnění dotazníku pět dní. Spolupráce odsouzených při vyplňování dotazníků byla zcela dobrovolná. Dotazník měl za úkol zjistit základní údaje o odsouzených, jako je věk, délka trestu a dosažené nejvyšší vzdělání. Dále bylo účelem dotazníku zjistit zájem odsouzených o vzdělání. Posledním důležitým úkolem dotazníku bylo zjistit informovanost odsouzených o možnostech vzdě-

lávání. Dotazník také poskytoval volné místo pro vyjádření odsouzených ke vzdělávání, a tím dával prostor vlastnímu názoru.

19 Popis výzkumného vzorku

Průzkumné šetření probíhalo ve Vazební věznici Liberec u odsouzených, kteří jsou umístěni do věznice typu B - s dozorem. Průzkum se uskutečnil v období od 3.10.2011 do 7.10. 2011. Dotazník byl rozdán celkem sedmdesáti odsouzeným mužům bez rozdílu věku, trestného činu nebo dosaženého vzdělání. Dotazníky byly rozdány na dva vězeňské oddíly. Každý z oddílů má na starosti jiný vychovatel, na každý oddíl byl rozdán stejný počet dotazníků. Každý odsouzený dostal jeden dotazník, na jehož vyplnění měli pět dní. Po vyplnění dotazníků bylo také zjišťováno, zda byly dotazníky pro odsouzené srozumitelné nebo zda odsouzení neměli problémy s vyplněním určitých otázek.

20 Vyhodnocení dotazníku

Spolupráce s vychovateli jednotlivých oddílů byla bezproblémová, pomáhali při rozdávání dotazníků i při jejich sběru. Návratnost dotazníku byla 75,7 % (což je 53 dotazníků z celkových 70 rozdaných). Zpracování dotazníku probíhalo dle základních principů zpracování informací. Těchto 53 vyplněných dotazníků se dalo plně použít pro další zpracování, zbylé dotazníky byly zcela nevyplněné, nebo se ani nevrátily. Relevantní dotazníky, zejména jejich výsledky, jsem převedl do čísel, které jsem zapsal do tabulky MS Excel pro lepší přehlednost a následně grafické znázornění. Všechny data jsem následně analyzoval a vyhodnocoval tak, aby bylo dosaženo vyvrácení, nebo naopak potvrzení stanovených hypotéz a předpokladů. Data byla vyhodnocována dle běžných statistických metod, musíme zde počítat s určitou mírou spolehlivosti, která však není nikdy stoprocentní.

20.1 Vyhodnocení souboru odpovědí

Složení respondentů dle věku

Z použitelných dotazníků jsme zjistili, že průměrný věk dotazovaných odsouzených je 36,4 roku. Z jednotlivých dotazníků vyplývá, že nejstaršímu do-

tazovanému bylo 56 let a nejmladšímu 21 let. Z věku můžeme usuzovat, že dotazovaní vězni nejsou ještě tak staří, aby si nechtěli doplnit vzdělání z důvodu svého vysokého věku. Průměrný věk 36,4 roku je z hlediska vzdělávání věkem velmi produktivním a aktivním.

Dosažené vzdělání respondentů

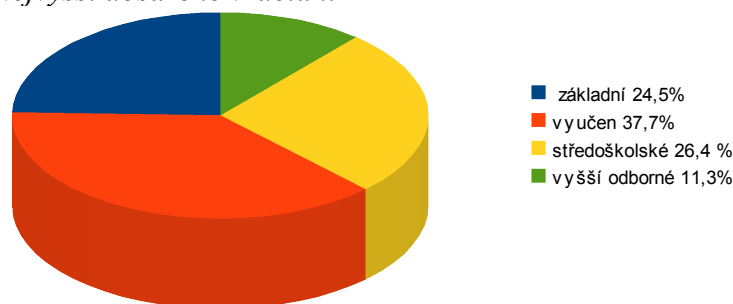
Ze získaných dat je zřejmé, že největší počet respondentů je vyučen v určitém oboru, těchto odsouzených je přesně 20, což je 37,7%. Na druhém místě je středoškolské vzdělání, které má 14 dotazovaných to je 26,4%, těsně za středoškolským vzděláním se umístilo vzdělání základní s 13 odpověďmi a procentuálním rozvržením 24,5%. Poslední skupinu zastupuje vzdělání vyšší odborné s 6 odpověďmi, to je 11,3% z celkového výčtu. Z těchto údajů je jasně vidět, že dotazovaní odsouzení nemusí mít vždy dostatečné vzdělání pro výkon určité profese.

Tabulka 1: Nejvyšší dosažené vzdělání

vzdělání	základní	vyučen	středoškolské	vyšší odborné
odpovědi v %	24,5	37,7	26,4	11,3

Tabulka 1 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle dosaženého nejvyššího vzdělání.

Graf 2: Nejvyšší dosažené vzdělání

Graf 2 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle dosaženého nejvyššího vzdělání.

Předpoklad č. 1

Předpokládáme, že nejméně 40% odsouzených si chce zvýšit svoje vzdělání v průběhu VTOS v programech vzdělávání organizovaných Vězeňskou službou.

Z dalšího získávání dat jsme zjistili, že zájem o zvýšení vzdělání v kurzech, učebních oborech, maturitních nebo vysokoškolských studií má 25 odsouzených, Naopak 19 dotazovaných nemá zájem o žádné vzdělávání, které jim aktuálně poskytuje vězeňská služba ČR. Zbylých 14 dotazovaných ani neuvažovalo o doplnění vzdělání v průběhu VTOS. Z šetření je vidět, že téměř polovina dotazovaných má zájem o další vzdělávání v průběhu VTOS.

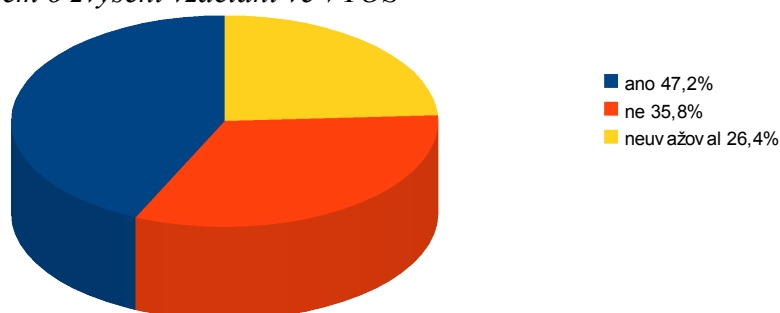
Otázkou je, proč se chtějí dále vzdělávat. Někteří potřebují zaplnit prázdný čas, který jim přináší výkon trestu odnětí svobody. Jiným se hodí vzdělávání pro nalezení lepšího pracovního místa, nebo získání kvalifikace v novém oboru, ale také k lepšímu uplatnění při práci ve VTOS. Někteří vězňové cítí skutečně potřebu doplnit si vzdělání jen kvůli vlastnímu uspokojení a rozšíření obzorů. Otázkou však je, zda se všichni zájemci o vzdělání do vzdělávacích programů, které jim poskytuje VS ČR, dostanou, zda je také řádně ukončí a jestli jim bude dosažené vzdělání skutečně prospěšné.

Tabulka 2: Zájem o zvýšení vzdělání ve VTO

zvýšení vzdělání	ano	ne	neuvažoval
odpovědi v %	47,2	35,8	26,4

Tabulka 2 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle zájmu o doplnění vzdělání ve VTOS.

Graf 3: Zájem o zvýšení vzdělání ve VTOS

Graf 3 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle zájmu o doplnění vzdělání ve VTOS.

Předpoklad č. 2

Předpokládáme, že více jak 55% vězňených osob si myslí, že účast v programech vzdělávání jim pomůže při uplatnění na trhu práce po propuštění.

Dalším sledovaným aspektem našeho průzkumu byl názor odsouzených, zda má vzdělávání vliv na následném uplatnění na trhu práce po propuštění z VTOS. Téměř polovina odsouzených, v tomto případě 26 z celkového počtu dotazovaných si myslí, že může mít vliv při shánění práce po propuštění z VTOS. Naopak 15 dotazovaných si myslí pravý opak, tedy že vzdělávání nemá vliv při následném uplatnění se na trhu práce. Posledních 12 dotazovaných neví, zda má vzdělávání vliv na uplatnění při hledání pracovních příležitostí.

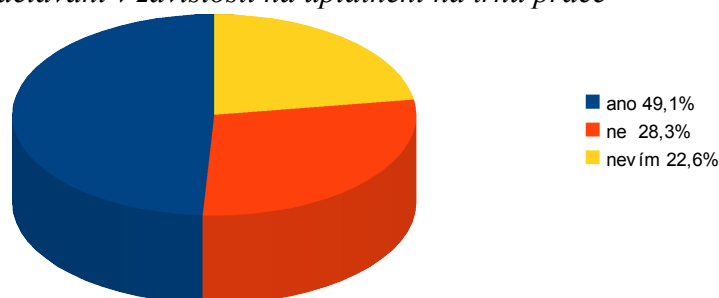
Téměř polovina dotazovaných ODS si myslí, že vzdělávání jim poskytne lepší uplatnění na trhu práce. Zřejmě proto se účastní a mají zájem o další vzdělávání v průběhu VTOS. Argumenty, které mají motivovat vězněné k účasti na vzdělávacích aktivitách mohou být právě zaměřeny na následné lepší uplatnění na pracovním trhu.

Tabulka 3: Vzdělávání v závislosti na uplatnění na trhu práce.

vzdělání vs. trh	ano	ne	neví
odpovědi v %	49,1	28,3	22,6

Tabulka 3 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle toho, zda si myslí, jestli jim zvýšení vzdělání následně poskytne lepší uplatnění na trhu práce.

Graf 4: Vzdělávání v závislosti na uplatnění na trhu práce

Graf 4 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle toho, zda si myslí, jestli jim zvýšení vzdělání následně poskytne lepší uplatnění na trhu práce.

Předpoklad č. 3

Více než 50% odsouzených má základní informace o programech vzdělávání, které organizuje Vězeňská služba.

Za základní informace o programech vzdělávání budeme pro naše potřeby považovat: informovanost odsouzených o možném vzdělávání při nástupu do VTOS, dále informovanost ODS o tom, kde získat informace o vzdělávání, a zda se informace o vzdělávání vyskytují v prostorách, kde se odsouzení nejvíce pohybují, tedy na oddílech. Posledním určujícím aspektem, podle kterého budeme informovanost určovat, je znalost alespoň některých vzdělávacích kurzů či programů.

Co se týče informovanosti o možném vzdělávání ODS při jejich nástupu do VT, z celkového počtu dotazovaných bylo 19 informováno o možném vzdělávání při výkonu trestu a 34 dotazovaných informováno nebylo. (Viz graf č. 5). Zde je vidět, že informovanost ODS o možném vzdělávání není při nástupu do VTOS prioritní. Mnoho ODS se o něj začne zajímat až v průběhu trestu. Prioritní při nástupu do věznice jsou základní informace o chodu věznice, práva a povinnosti vězňů. Jedna třetina dotazovaných odpověděla na otázku informovanosti kladně.

Pokud se zaměříme na otázku, informovanosti odsouzených a to zda vědí koho se mají ve výkonu trestu obrátit, pokud chtějí získat určité informace o vzdělávání. Ze všech dotazovaných vědělo 21, kde získat informace o možném vzdělávání, naopak 32 dotazovaných netušilo, kde informace sehnat. (Viz graf č. 6) Patříčnou osobu, která by ODS poskytla informace o vzdělání znala necelá polovina dotazovaných. Zde je namístě otázka, jestli ODS, kteří se o vzdělávání nezajímají vůbec, napadlo přemýšlet o tom, na koho by se s případnými dotazy k této problematice obrátili. Většinou, když ODS potřebují informace, obracejí se na svého vychovatele. Předpokládám, že kdyby se skutečně chtěl někdo informovat o možném vzdělání, obrátil by se právě na vychovatele, který by mu poskytl adekvátní informace.

Dalším aspektem posuzování informovanosti jsou informační místa na nástěnkách oddílu a pod. V 17 případech, uvedli dotazovaní, že se informace o možném vzdělávání na jejich oddíle vyskytují. Ve 23 případech uvedli, že se informace nevyskytují. V 6 případech což je netuší, zda se tyto informace na oddílu vyskytují a v 8 případech se o problematiku informací na nástěnkách nezajímají. (graf č. 7) Zde záleží na tom, na jakém oddíle je ODS umístěn. Některé oddíly mají kvalitní a pestré informace ve velkém rozsahu, na jiných oddílech jsou informace chudší. Na oddílových nástěnkách jsou většinou informace, které odsouzení dávno vědí, ale i tak by se jejich kvalita neměla zanedbávat.

Poslední z pokládaných odpovědí byla na znalost alespoň některých vzdělávacích programů. Pouze 11 odsouzených, což je uvedlo několik málo příkladů vzdělávacích kurzů nebo výučních oborů. Zbylých 42 dotazovaných nedokázalo uvést ani jeden vzdělávací program nebo kurz, který je dostupný vězněným osobám. (Viz graf č. 8) Pokud se již vězněná osoba rozhodne studovat, zaměřuje se na určitou skupinu oborů, nebo na konkrétní obor studia, nelze se tedy divit tomu, že tak velké množství dotazovaných nedokázalo uvést žádné konkrétní obory. Spíše to byly oblasti studijního zájmu, který by se chtěli jednotliví ODS věnovat.

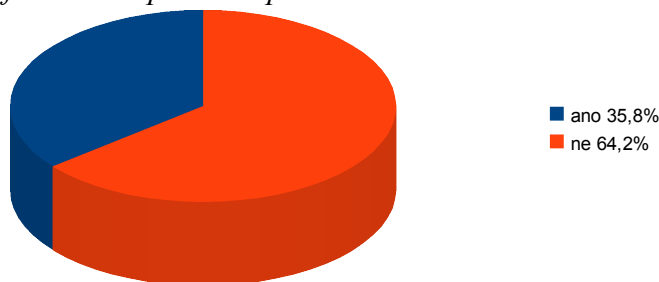
Žádný ze všech uvedených aspektů, ze kterých jsme vyhodnocovali informovanost ODS, nepřesáhl 50% úspěšnosti kladných odpovědí. Z toho lze soudit, že informace se odsouzeným příliš neposkytují, nebo o ně oni sami nemají zájem. Pokud se podíváme na graf č. 3, zjistíme, že skoro polovina ODS má zájem o vzdělávání. Tito odsouzení informace o možnostech vzdělávání získali pravděpodobně z vlastní iniciativy. Ti, kteří se o vzdělávání nezajímají, tyto informace pravděpodobně stejně nevyužijí. Pokud však vychovatel oddílu vidí, že jeho svěřenec doplnění nebo rozšíření vzdělání potřebuje, měl by mu sám navrhnout, že tady pro něj taková možnost je.

Tabulka 4: Informování při nástupu do VTOS o možnostech vzdělávání.

informovanost ODS	ano	ne
odpovědi v %	35,8	64,2

Tabulka 4 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle toho, zda byl informován při nástupu do VTOS o možných způsobech vzdělávání při uvěznění.

Graf 5: Informování při nástupu do VTOS o možnostech vzdělávání

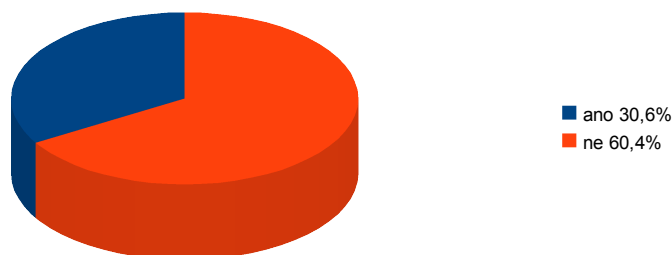
Graf 5 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle toho, zda byl informován při nástupu do VTOS o možných způsobech vzdělávání při uvěznění.

Tabulka 5: Získávání informací o možnostech vzdělávání.

informace	ano	ne
odpovědi v %	39,6	60,4

Tabulka 5 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle toho, zda ví na koho se obrátit pokud by chtěl nějaké informace, které se týkají vzdělávání ve VTOS.

Graf 6: Získávání informací o možnostech vzdělávání

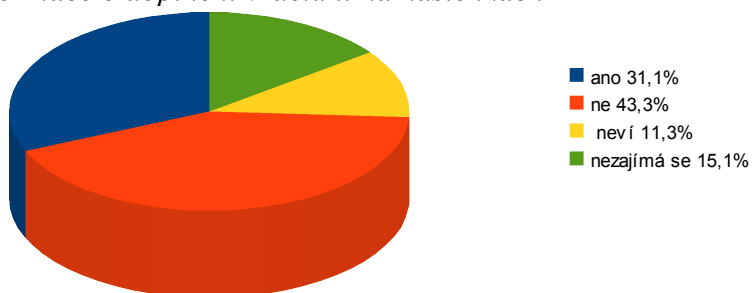
Graf 6 zobrazuje procentuální rozdělení zkoumaného vzorku podle toho, zda ví na koho se obrátit pokud by chtěl nějaké informace, které se týkají vzdělávání ve VTOS.

Tabulka 6: Informace o doplnění vzdělání na nástěnkách.

Informace ODS	ano	ne	neví	nezajímá se
odpovědi v %	31,1	43,3	11,3	15,1

Tabulka 6 zobrazuje procentuální rozdělení odpovědí na otázku, zda se v prostorách oddílu odsouzených vyskytují informace, které souvisí s doplněním vzdělávání.

Graf 7: Informace o doplnění vzdělání na nástěnkách

Graf 7 zobrazuje procentuální rozdělení odpovědí na otázku, zda se v prostorách oddílu odsouzených vyskytují informace, které souvisí s doplněním vzdělávání.

Předpoklad č. 4

Předpokládáme, že více jak 70% dotazovaných odsouzených ví o všech možnostech vzdělávacích aktivit, které jim poskytuje Vězeňská služba.

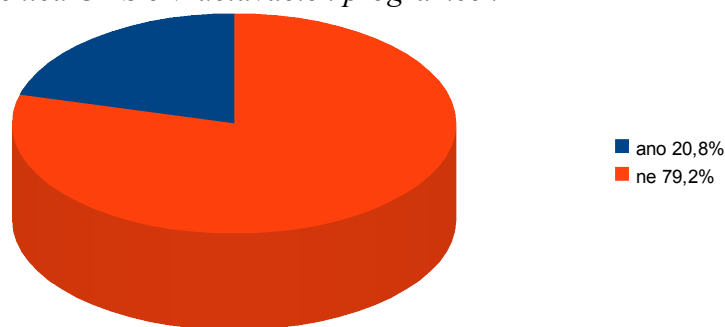
Z dotazníku, který vyplnili odsouzení, jsme zjistili, že na otázku, která se týkala obeznámenosti s alespoň některými vzdělávacími programy, které jim nabízí VS ČR nedokážou dotazovaní uvést téměř žádné. Pouze 11 odsouzených uvedlo několik málo příkladů vzdělávacích kurzů nebo výučních oborů. Zbýlých 42 dotazovaných nedokázalo uvést ani jeden vzdělávací program nebo kurz, který je dostupný vězňům osobám. (graf č. 8) Naopak podle grafu č. 9 uvedlo 16 dotazovaných, že má zájem o konkrétní obor studia, což je poněkud v rozporu s grafem č. 8, kdy 42 dotazovaných nedovedlo uvést žádný vzdělávací program. To může být způsobeno rozdílným výkladem slovních spojení „vzdělávací program“ a „obor studia“. Dalších 27 dotazovaných, což je, nemá zájem o konkrétní obor studia, zbylých 7 dotazovaných z celkového počtu dotazovaných se o studijní obory nezajímá.

Tabulka 7: Přehled ODS o vzdělávacích programech.

přehled ODS	ano	ne
odpovědi v %	20,8	79,2

Tabulka 7 zobrazuje procentuální rozdělení odpovědí na otázku, která se týkala povědomí odsouzených o jakýchkoliv vzdělávacích programech.

Graf 8: Přehled ODS o vzdělávacích programech

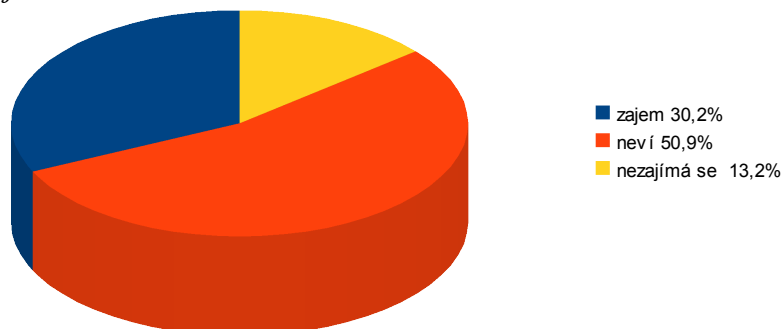
Graf 8 zobrazuje procentuální rozdělení odpovědí na otázku, která se týkala povědomí odsouzených o jakýchkoliv vzdělávacích programech.

Tabulka 8: Zájem o konkrétní obor studia.

obor studia	ano	neví	nezajímá se
odpovědi v %	30,2	50,9	13,2

Tabulka 8 zobrazuje zájem respondentů o konkrétní obor, nebo kurz, který poskytuje VS ČR.

Graf 9: Zájem o konkrétní obor studia

Graf 9 zobrazuje zájem respondentů o konkrétní obor, nebo kurz, který poskytuje VS ČR.

21 Vyhodnocení předpokladů

Předpoklad č. 1

Předpokládáme, že nejméně 40% odsouzených si chce zvýšit svoje vzdělání v průběhu VTOS v programech vzdělávání organizovaných Vězeňskou službou.

Tento předpoklad byl verifikován. 47,2% dotazovaných chce zvýšit svoje vzdělání v průběhu VTOS.

Předpoklad č. 2

Předpokládáme, že více jak 55% vězňených osob si myslí, že účast v programech vzdělávání jim pomůže při uplatnění na trhu práce po propuštění.

Tento předpoklad byl zamítnut. Pouze 49,2% dotazovaných si myslí, že vzdělávání při VTOS jim pomůže při uplatnění na trhu práce.

Předpoklad č. 3

Více než 50% odsouzených má základní informace o programech vzdělávání, které organizuje Vězeňská služba.

Tento předpoklad byl zamítnut po vyhodnocení odpovědí, které se týkaly informovanosti ODS při nástupu do VTOS, přehledu o vzdělávacích aktivitách, které poskytuje VS ČR, a přehledu osob, které mohou poskytnout možné informace o vzdělávání. Jelikož žádné z vyhodnocovaných odpovědí nedosáhly procentuálního výsledku, který převyšuje 50%, byl předpoklad č. 3 zamítnut.

Předpoklad č. 4

Předpokládáme, že více jak 70% dotazovaných odsouzených ví o všech možnostech vzdělávacích aktivit, které jim poskytuje Vězeňská služba.

Tento předpoklad byl zamítnut. Dotazovaní měli uvést alespoň některé z kurzů, toho však bylo schopno pouhých 20,8% odpovídajících.

22 Shrnutí předpokladů

Předpoklad první řeší zájem odsouzených o vzdělávání. Z dotazníku vyplynulo, že téměř polovina dotazovaných by se chtěla vzdělávat. Záleží však na tom, za jakých podmínek, jestli by odsouzení byli ochotni vzdát se svojí věznice a nechat se přemístit do jiné, kde se vzdělávací středisko nachází, a to na dobu i několika měsíců. Dalším úskalím jsou podmínky, které musí odsouzení splnit, ty jsou mnohdy pro vězně nedosažitelné, a pro jejich splnění by museli vynaložit úsilí. (Přesto je zřejmé podle odpovědí z dotazníku, který ODS vyplnili, že odmítnutých odsouzených hlásících se do programu vzdělávání méně než 6%). 19% z celkového počtu dotazových si doplnilo svoje vzdělání v některém programu vzdělávání VS ČR. Otázkou je, kde jsou ti zbylí, kteří si vzdělání chtějí doplnit, či spíše co je vede k tomu, že si vzdělání již nedoplňují.

Předpoklad druhý se zabývá tím, zda si odsouzení myslí, že jim vzdělávání pomůže v následném uplatnění na trhu práce. Téměř polovina dotazovaných si myslí, že

zvýšení vzdělávání skutečně pomůže při následném hledání práce, nicméně i přesto si vzdělání nedoplňují.

Posledním předpokladem je informovanost dotazovaných o možném vzdělávání a jejich znalost programů a kurzů vzdělávání. Přibližně 20% dotazovaných ví alespoň o některých vzdělávacích aktivitách, které poskytuje VS ČR. Zbylí dotazovaní nedokázali uvést žádnou ze vzdělávacích aktivit, i když téměř polovina odpověděla, že zájem o vzdělávání v průběhu VTOS mají. Dotazovaní byli spíše schopni uvést oblast studia než konkrétní obor. Co se týče informovanosti, zde bychom mohli konstatovat, že informovaní jsou ti odsouzení, kteří mají alespoň určitý zájem o vzdělání.

23 Závěr

Tématem této bakalářské práce je problematika vzdělávání odsouzených ve věznicích s dozorem. V praktické části práce jsme se dozvěděli základní údaje o VS ČR, její organizační struktuře, její dělení a obecnou náplň. Následovala oblast penologická, ta vymezovala základní poslání výkonu trestu, jeho účel a postupný vývoj. V práci jsme rozdělili základní typy věznic od typu věznice s dozorem až po se zvýšenou ostrahu a určili jsme, co přináší daný typ věznice. Dále jsme zkoumali důležitost programu zacházení, který značně ovlivňuje průběh výkonu trestu. Na programu se podílí řada odborníků z řad vězeňského personálu, ale i externích pracovníků – i tyto skutečnosti jsou v mé práci zakomponovány. Další část práce se soustřeďuje na základní pojmy z oblasti vzdělávání, didaktiky a celoživotního vzdělávání. Následuje vývoj vzdělávání, vznik středních odborných učilišť a vývoj vzdělávání ve vězeňství po roce 1989. Dále popis jednotlivých ŠVS spolu jednotlivými programy a kurzy, které poskytují.

Všechny výše uvedené informace byly nezbytné k tvorbě a vyhodnocení průzkumu praktické části, který se týkal zájmu odsouzených o vzdělávací aktivity, které jim poskytuje VS ČR, pojetí vzdělávacích aktivit ve VS ČR, informovanosti odsouzených o možnostech vzdělávání v průběhu výkonu trestu a otázky zda jestli si myslí, že jim vzdělávání může pomoci při uplatnění na trhu práce. Všechny tyto

předpoklady byly vyhodnocovány pomocí dat z dotazníku, který byl hlavní metodou průzkumu probíhajícího v liberecké věznici mezi odsouzenými. Šetření probíhalo ve věznici bez větších problémů, spolupráce s vychovateli jednotlivých oddílů byla dobrá. návratnost dotazníků byla poměrně vysoká. Některé odpovědi v dotazníku si protřečily, nebo se částečně vyvracely, to mohlo být dáno různým výkladem jednotlivých pojmů. Nicméně na požadované předpoklady byly dosaženy patřičné odpovědi.

24 Návrh opatření týkající se vzdělávání

Cílem práce je také využít výsledky z dotazníku pro zkvalitnění a zlepšení poskytovaných služeb v oblasti vzdělávání odsouzených, ale i některých obviněných, zejména v kvalitě poskytovaných údajů a informací o systémech vzdělávání, možnostech doplnění a následném přínosu, které studium přináší.

Důležitá je motivace odsouzených ke vzdělávání. Je velmi těžké ukázat důležitost tohoto procesu někomu, kdo mnohdy ke vzdělávání motivován nebyl a komu bylo vzdělávání předkládáno jako méně důležité. Je tedy na vězeňském personálu, aby ukázal odsouzeným a obviněným pozitiva vzdělávání – i ta, která jim může přinést do budoucna. Důležité je o těchto věcech mluvit již při nástupu do výkonu trestu, aby se odsouzení, kteří se chtějí vzdělávat začali vzdělávat co nejdříve. Průzkum nám ukázal, že ne zcela všichni odsouzení jsou při nástupu do VTOS informováni o možnostech vzdělávání, v tomto směru by se tedy měl přístup věznic zlepšit.

Pokud odsouzení nebudou mít zájem o doplnění vzdělání ve VTOS, může mít VS ČR výborná vzdělávací střediska, která však v konečném důsledku nebudou naplněna, a to povede k jejich zániku. To se však v současné době neděje, většina poskytovaných oborů je naplněna, přetrvávají pouze problémy s dokončením vzdělávacího programu. Někteří studující nedokáží odhadnout svoje schopnosti jiní nemají dostatečnou vůli a cílevědomost, aby studium řádně ukončili. To už ale záleží na tom, jaký uchazeč se do programu dostane, především odhadem personálu vhodného studenta, který má pro studium dobré předpoklady. Některým

uchazečům schází dostatečné vzdělání, jiným doporučení svojí věznice, patřičný typ věznice, který je potřebný pro daný vzdělávací program, nebo mají kázeňské přestupky, které jim ve studiu brání. Určitý vliv má i umístění odsouzeného do dané věznice. Pokud je umístěn tam, kde je zřízeno vzdělávací středisko, jeho šance dostat se do procesu vzdělávání v daném ŠVS bude jistě vyšší.

Ve vzdělávání odsouzených by bylo potřeba dalšího průzkumu, popřípadě a to v oblasti efektivnosti jednotlivých vzdělávacích aktivit, jestli naplňují svoje poslání nebo jsou jen další nálepkou humanizace vězeňství, kterou chce společnost vidět. Vhodná by byla metoda rozhovoru, v němž bychom se od odsouzených dozvěděli podrobnější informace, proč se nevzdělávají, nebo co jim brání v dalším vzdělávání.

25 Přínos bakalářské práce

Bakalářská práce mi ukázala mnoho nového z oblasti vězeňství, penologie a vzdělávání, a to především z oblasti edukace vězňů. Při tvorbě práce jsem zdokonalil svoje dovednosti v oblasti získávání potřebných informací. Teoretické znalosti jsem následně využil při tvorbě praktické části. Následně jsem musel také rozvinout tvůrčí myšlení, a to převážně při vytváření dotazníku, jeho vyhodnocování a následné interpretaci údajů. Všechny získané dovednosti, které jsem nabyl při tvorbě této práce, využiji jak při dalším vzdělávání, tak i v pracovním životě.

26 Seznam literatury a informačních zdrojů

BENEŠ, M., 2003. *Andragogika teoretické základy*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, s. 216 ISBN 80-86432-23-8.

COYLE, A., 2004. *Řízení věznic v čase změn*. Praha: ISSN 1213-9297.

Čepelák, J., 1982. *Penitenciární psychologie*. Praha: Výzkumný ústav kriminologická při generální prokuratuře ČSSR. ISBN (Brož.)

ČERNÍKOVÁ, V. A kol. 2008. *Sociální ochrana, terciální prevence, její možnosti a limity*. Vydání první. Plzeň: Aleš Čeněk s.r.o., ISBN 978-80-7380-138-0.

GAVORA, P., 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.

HARTL, P. HARTLOVÁ, H., 2009. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-569-2.

HAVLÍK, R., KOŤA, J., 1998. *Učitelství z pohledu sociálních věd*. Praha: Karolium, ISBN 80-86039-79-2.

HORÁK, J., KOLÁŘ, Z., 2004. *Obecná pedagogika*. 1. vyd. Ústí n. L.: UJEP, ISBN 80-7044-572-6.

KERLINGER, F., N., 1972. *Základy výzkumu chování*. 1. vyd. Praha: Academia,

KREBS, 2007. V. *Sociální politika*. vydání čtvrté. Praha: ASPI, ISBN 978-80-7357-276-1.

KÝR, A., ŘEHÁČEK, M., GONSA, H., 1998. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. 2. vyd. Praha:

MEZNÍK, J., KALVODOVÁ, V., KUČHTA, J., 1995. *Základy penologie*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, ISBN 80-2101248.

Nařízení Generálního ředitele č. 26/2006 Sb., kterým se stanoví úkoly občanských zaměstnanců a příslušníků Vězeňské služby České republiky při zabezpečování výkonu trestu odnětí svobody.

Nařízení Generálního ředitele č. 82/2006 Sb., o předcházení násilí mezi obviněnými a odsouzenými.

Nařízení Ministra spravedlnosti č. 1/2007 Sb., kterým se zřizuje škola pro osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody.

Nařízení Ministra spravedlnosti č. 2/2009 Sb., kterým se mění nařízení ministra spravedlnosti č. 1/2007, kterým se zřizuje škola pro osoby ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody.

NETÍK, K., 1998. *Koncepce rozvoje vězeňství v ČR*. 2. nezměněné vyd. Praha: Policejní akademie ČR, Samost. příl. čas.: České vězeňství, č. 1.

PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J., 2003. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, J., 2000. *Přehled pedagogiky, úvod do studia oboru*. 1. vyd. Praha: Portál, ISBN 80-7178-399-4.

PRŮCHA, J., 2002. *Moderní pedagogika*. 3. vyd. Praha: Portál, ISBN 80-7178-631-4.

SOCHŮREK, J., 2008. *Úvod do penologie*. 1. vyd. Liberec: TUL, 80 s. ISBN 978-80-7372-287-6.

UHLÍK, J. 1997. *F. J. Řezáč – reformátor vězeňství a školství 19. století*. 1. vyd. Praha:

VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Základy obecné psychologie*. 1 vyd. Liberec: TUL, ISBN 978-80-7372-283-8.

VÁŇA, M. 1998. *Střední odborné učiliště, učiliště a odborné učiliště Vězeňské služby ČR, 1983 – 1998*. Příloha časopisu České vězeňství č. 3-4/1998, Pardubice, 122 s.

Elektronické prameny:

BÍLÁ KNIHA – NÁRODNÍ PROGRAM ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE. Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy [online]. [cit.1-8-2011] dostupné z <<http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>>.

ORGANIZAČNÍ STRUKTURA. *Vězeňská služba ČR*. [online]. [cit.10-12-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/organizacni-struktura-2/>>.

ŘÁD VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. [cit.1-8-2011] dostupné z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_name=%C5%99%C3%A1d%20v%C3%BDkonu%20trestu&PC_8411_l=345/1999&PC_8411_ps=10#10821>.

ŠKOLSKÉ VZDĚLÁVACÍ STŘEDISKO. *Věznice Heřmanice*. [online]. [cit.12-12-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/veznice-hermanice-73/skolske-vzdelavaci-stredisko-1095/>>.

ŠKOLSKÝ ZÁKON. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. [cit.1-10-2011] dostupné z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=561/2004&PC_8411_l=561/2004&PC_8411_ps=10#10821>.

TRESTNÍ ZÁKON. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. [cit.1-8-2011] dostupné z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=40%2F2009&number2=&name=&text=>>.

VS ČR. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit.1-10-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/>>.

VZDĚLÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH. *Věznice Rýnovice*. [online]. [cit.12-12-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/veznice-rynovice-48/vzdelavani-odsouzenych-227/>>.

VZDĚLÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH. *Věznice Valdice*. [online]. [cit.12-12-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/zamestnavani-odsouzenych-1305/>>.

VZDĚLÁVÁNÍ VĚZNĚNÝCH. *Věznice Všehrady*. [online]. [cit.12-12-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/veznice-vsehrady-96/vzdelavani-352/>>.

VZDĚLÁVÁNÍ. *Věznice Světlá nad Sázavou*. [online]. [cit.12-12-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/veznice-svetla-nad-sazavou-93/vykon-vezenstvi-462/vzdelavani-veznenych-1054/>>.

ZAHÁJENÍ PROVOZU SOU JIŘICE. *Věznice Jiřice*. [online]. [cit.12-12-2011] dostupné z <<http://www.vscr.cz/veznice-jirice-76/aktuality-210/zahajeni-provozu-sou-jirice>>.

ZÁKON O PEDAGOGICKÝCH PRACOVNÍCÍCH A ZMĚNĚ NĚKTERÝCH ZÁKONŮ. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. [cit.1-8-2011] dostupné z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=563/2004&PC_8411_l=563/2004&PC_8411_ps=10#10821>.

ZÁKON O VĚZEŇSKÉ A JUSTIČNÍ STRÁŽI. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. [cit.1-8-2011] dostupné z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=555/1992&PC_8411_l=555/1992&PC_8411_ps=10#10821>.

ZÁKON O VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY. *Portál veřejné správy České republiky* [online]. [cit.1-8-2011] dostupné z <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701?number1=169%2F1999&number2=&name=&text=>.

27 Seznam příloh

Příloha č.1 vzor dotazníku použitého k průzkumu

Příloha č.2 dílna praktického výcviku pro odsouzené ve věznici Světlá nad Sázavou

Příloha č.3 přehled vzdělávacích aktivit organizovaných jednotlivými ŠVS v roce 2010 – 2011

28 Příloha č. 1 dotazník

Rád bych Vás požádal o vyplnění dotazníku, který se týká vzdělávání. Předložený dotazník je zcela anonymní a slouží jako podklad pro vypracování diplomové práce. Výsledky dotazníku budou použity výhradně k výzkumným účelům. Odpověď na každou otázku patřičně zaškrtněte. Snažte se odpovídat pravdivě. Za Vaši spolupráci předem děkuji.

(Slovem **doplnění** nebo **zvýšení vzdělávání** jsou myšleny všechny učební obory, maturitní studia, vysokoškolská studia a kurzy vzdělávání, kterých se může odsouzený zúčastnit ve výkonu trestu odnětí svobody)

Váš věk:

Délka současného trestu v měsících:

Kolik měsíců zbývá do konce Vašeho trestu:

Vaše dosažené nejvyšší vzdělání?

- základní
- vyučen
- středoškolské
- vyšší odborné

1) Máte zájem o zvýšení vzdělání v průběhu výkonu trestu odnětí svobody?

- ano
- ne
- neuvažoval jsem

2) Myslíte si, že zvýšení vzdělání Vám pomůže při uplatnění na trhu práce po propuštění z výkonu trestu?

- ano
- ne
- nevím

3) Byl jste informován při nástupu trestu, nebo v průběhu výkonu trestu odnětí svobody o možnostech doplnění vzdělání?

- ano
- ne

- 4) Pokud víte o možném vzdělávání ve výkonu trestu, kde jste se o něm dozvěděl?
- od vychovatele
 - od spoluvězňů
 - z informační nástěnky
 - jiný zdroj
- 5) Víte na koho se obrátit, pokud byste chtěl informace o doplnění vzdělávání?
- ano vím
 - ne nevím
- 6) Vyskytují se informace o doplnění vzdělání na nástěnkách Vašeho oddílu?
- ano
 - ne
 - nevím
 - nezajímám se
- 7) Myslíte si, že jsou údaje o poskytovaném vzdělávání, ze strany vězeňského personálu dostatečné?
- ano
 - spíš ano
 - spíš ne
 - ne
 - nevím
- 8) Byl jste někdy odmítnut v programu vzdělávání?
- pokud ano proč
 - ne
- 9) Doplnňoval jste si v minulosti vzdělání ve výkonu trestu odnětí svobody?
- ano
 - ne
- 10) Vzpomenete si alespoň na některé vzdělávací programy, do kterých se můžete jako odsouzený přihlásit?
- pokud ano které
.....
 - ne
- 11) Jaký obor studia by byl pro Vás zajímavý?
- zajímám se
o
 - nevím
 - žádný

Pokud máte určité nápady, nebo připomínky, které souvisí se vzděláváním odsouzených můžete se vyjádřit.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

**29 Příloha č. 2 dílna praktického výcviku pro
odsouzené ve věznici Světlá nad Sázavou**

30 Příloha č. 3 Přehled vzdělávacích aktivit ŠVS

STŘEDNÍ ODBORNÉ UČILIŠTĚ,
Praha 4, Na Veselí 51, PSČ 140 67

Přehled vzdělávacích aktivit, organizovaných jednotlivými ŠVS ve školním roce 10-11

ŠVS	Maturitní studia	Délka	Kategorie	Učební obory	Délka	Kategorie	Kurzy	Délka	Kategorie
Heřmanice				Elektrotech. výroba	2 roky	M ml., M A,B	Dělník v elektrotechnice	10 týdnů	Muži ml.
							Zámečnické práce	10 týdnů	Muži ml.
							Praktická rodinná škola	5 měs.	Ženy A,B
Pardubice				Výroba konfekce	2 roky	Muži B,C	Kurz základní školy	10 měs.	Muži B,C
				Práce ve stravování	2 roky	Muži B,C	Kurz výtvarného zpracování keramiky	10 měs.	Muži B,C
				Šití prádla	2 roky	Muži B,C	Zdravotnický kurz	10 dnů	Muži B,C
							Kurz malířských a natěračských prací	10 měs.	Muži B,C
							Kurz anglického jazyka	10 měs.	Muži B,C
Plzeň				Zámečnický	3 roky	Muži C,D	Kurz zahradnických a péstitelských prací	10 měs.	Muži B,C
							Kurz základů výpočetní techniky	10 měs.	Muži B,C
							Malíř natěrač	5 měs.	Muži C
							Malíř natěrač	3 měs.	Muži ml., M-obv.
							Dělník v elektrotechnice	5 měs.	Muži C
							Český jazyk pro cizince	10 měs.	Muži C
							Německý jazyk	10 měs.	Muži C
							Kurz výpočetní techniky	5 měs.	Muži C
Rýnovice				Obrábění kovů	2 roky	Muži B,C	Kurz pro pologramotné	10 měs.	Muži C
				Obráběč kovů	3 roky	Muži B,C	Doplnění základního vzdělání	10 měs.	Muži ml., M-obv.
							Doplnění základního vzdělání	10 měs.	Ženy ml., Ž-obv.
							Kurz doplnění učiva ZŠ (akred.)	8 měs.	Muži B,C
							Kurz základů obsluhy PC (akred.)	1 měs.	Muži B,C
							Kurz ovládání CNC obrábění	6 týdnů	Muži B,C
Světlá nad Sázavou				Výroba konfekce			Kurz ovládání progr. zoner	1 měs.	Muži B,C
							Základy tvorby webových aplikací	1 měs.	Muži B,C
							Knihář - vazař	1 měs.	Muži B,C
							Kurz maškář skla	1 měs.	Muži B,C
							Praktická rodinná škola	5 měs.	Ženy B,C,D
							Záhuční kurz výroby konfekce	5 měs.	Ženy B,C
							Kurz ZŠ (1-5 třída)	10 měs.	Ženy B,C,D
							Základy práce s počítači - zač.	3 měs.	Ženy B,C
							Základy práce s počítači	5 měs.	Ženy B,C
							Základy kuchářských prací	5 měs.	Ženy B,C,D
Valdice	Ekonom.a podnikání	3r dálk.	Muži C,D	Obrábění kovů	2 roky	Muži C,D	Přípravný kurz na maturitní studium	10 měs.	Ženy B,C
	Gymnázium	4r dálk.	Muži C,D	Obráběč kovů	3 roky	Muži C,D	Kurz tvůrčího psaní	10 měs.	Ženy B,C
							Právní minimum	2,5 m.	Ženy B,C, Ž-ml.
							Kurz základů gramotnosti	10 měs.	Ženy B,C
							Kurz pro doplnění učiva ZŠ (akred.)	10 měs.	Muži C,D
							Přípravný kurz - matur. studia	10 měs.	Muži C,D
							Kurz Svářeč (akreditovaný)	2 měs.	Muži C,D
							Přípravný kurz	1 měs.	Muži C,D
Všehrady				Sadovnické a zelin.práce	2 roky	M ml., M A,B	Kurz Základy výpočetní techniky	10 týdnů	Muži C,D
				Stavební výroba	2 roky	M ml., M A,B	Kurz anglického jazyka	10 měs.	Muži C,D
				Provoz spol. stravování	2 roky	M ml., M A,B	Kurz Malíř - natěrač	5 měs.	Muži C,D
				Strojrenská výroba	2 roky	M ml., M A,B	Kurz Knihář	5 měs.	Muži C,D
				Elektrotechnická výroba	2 roky	M ml., M A,B	Kurz MS-Office Excel	6 měs.	Muži C,D
				Zpracování dřeva	2 roky	M ml., M A,B	Kurz Zoner Callisto	2,5 měs.	Muži C,D
				Zpracování dřeva	2 roky	M ml., M A,B	Stavební výroba (akreditovaný)	5 měs.	Muži ml., obv.
							Květinář - zelinář (akreditovaný)	5 měs.	Muži ml., obv.
							Strojrenská výroba (akreditovaný)	5 měs.	Muži ml., Muži A,B
							Zpracování dřeva (akreditovaný)	5 měs.	Muži ml., Muži A,B

Vysvětlivky: M - muži a - typ věznic s dohledem
 Ž - ženy b - s dozorem
 ml. - mladiství c - s ostrahou
 d - se zvýšenou ostrahou